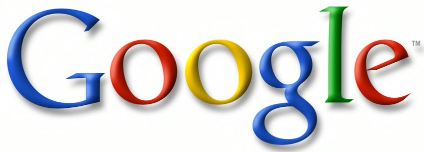

VERSCHEIDENE VERHALEN
omtrent het
BIJGELOOF VAN DE MALEIERS
in het land
MINANGKABAU.
door
J.L. VAN DER TOORN.

d
o

ge
M
he
zij
opr
de
lang
Soe

BABAGAI-BAGAI TJOERITŎ

NAN

DIPITJAJŎI OERANG MELAIJOE

TANAH-DARÈˢ ALAM

MINANGKABAU.

VERSCHEIDENE VERHALEN

OMTRENT HET

BIJGELOOF VAN DE MALEIERS

IN HET LAND

MINANGKABAU.

DOOR

J. L. VAN DER TOORN.

De Maleier is zeer sterk in het geloof aan de zonderlingste verschijnselen, en laat men hem kalm en bedaard spreken, dan hoort men een legio staaltjes daarvan, welke den grootsten onzin bevatten.

Wat ik hieromtrent hoorde, heb ik voor een gedeelte opgeteekend en geef het gaarne ten beste om tweeërlei redenen. Men leert er mijns inziens eenigszins door, een blik slaan in het gemoedsleven van den inlander, terwijl de vertellingen, in zijn eigen taal gedaan, tevens aanleiding kunnen geven tot opmerkingen, die wellicht zullen bijdragen tot de kennis van de eigenaardige spreekwijzen van een volk, dat zulk een belangrijke plaats inneemt onder de bewoners van het eiland Soematra.

De woorden, die ik in de bestaande woordenboeken niet heb kunnen vinden, of in beteekenis met het Bovenlandsch verschillen, heb ik aan het einde dezer verhalen opgeteekend.

Sommige benamingen of enkele opschriften liet ik onvertaald, vooral daar waar de vertaling aanleiding kon geven tot lange omschrijvingen; de beteekenis in het Hollandsch vindt men echter ook in de woordenlijst opgegeven.

Opmerkingen omtrent de spelling heb ik weggelaten, omdat menigeen vóór mij daaromtrent reeds het een en ander heeft medegedeeld.

1. DARI HAL BATOE PANDAPÈ[s]AN.

Moengkŏ adŏlah saboeah nagari dalam lingkoeăngan toean koemandoea loeha[s] Tanah-Data, namŏnŏ Tandjoeăng-Soengajang. Moengkŏ dalam nagari nan toen adŏlah soerang mandapè[s] satjiè[s] batoe, dinamŏi oerang batoe pandapè[s]an. Adŏpoen wŏrŏnŏnŏ batoe nan toen sarŏman tambaga gadangnŏ aga[s]-aga[s] sagadang koetjapi. Moengkŏ batoe nan toen ditaroeăhkan èlŏ[s]-èlŏ[s] banai kabiliă[s] dilata[s]kannŏ diatèh kasoea panda[s].

Pabilŏ oerang na[s] maliè[s]i oentoeăngnŏ kamoedjoea atau kamalang, moengkŏ pailah iŏ kabatoe pandapè[s]an nan toen saratŏ mambaŏ saripati pitih dan siriăh dan pinang dan koemajan. Moengkŏ saripati nan toen diagiăhkan kaoerang nan poenjŏ batoe nan toen.

Djŏkŏ[s] oerang nan banasa nan toen handa[s] maliè[s]i oentoeăngnŏ, kŏ[s] lai kadjadi rang banamŏ atau inda[s], moengkŏ nan poenjŏ batoe nan toen pailah kabiliă[s] mandjapoei[s] batoe dibaŏnŏ kaloea. Djŏkŏ[s] batoe nan toen akan dirèndjèng oeliăh oerang labiăh dahoeloe dilimaui dalam saboeah talam djŏ aiă limau poeroei[s] atau limau nan lain.

I. OVER DEN BATOE PANDAPÈˁAN.

In het gebied van den assistent-resident van Tanah-Datar is eene plaats, Tandjoeng-Soengajang geheeten. Iemand vond daar een steen, die den naam kreeg van batoe pandapèˁan. Deze is koperkleurig en heeft zoo wat de grootte van een viool. Die steen werd door hem zorgvuldig in huis opgeborgen en op een matje gelegd.

Indien iemand zijn toekomstig lot wil onderzoeken, dan gaat hij naar den batoe pandapèˁan, geld, sirih, pinang en benzoë met zich nemende, welke offerande hij aan den eigenaar van den steen geeft.

Indien iemand zijn fortuin wil beproeven, of hij al dan niet een aanzienlijk man zal worden, dan gaat de eigenaar van den steen naar binnen en haalt dezen voor den dag. Alvorens den steen op te tillen, besprenkelt men hem in een metalen schotel met sap van de limau poeroet of van een andere limoen.

Koetikŏ itoe djoeŏ dipanggang sakètè^s koemajan dan diasŏ^{s}kan babènta-bènta batoe nan toen tigŏ bènta. Soedah itoe moengkò iŏ mambaroei^{s}kan tapa^s tangannŏ ka batoe nan toen, kamoedian dirèndjèngnŏ. Kŏ^s lai tarèndjèng batoe nan toen akan djadi rang banamŏlah oerang toe; kŏ^s inda^s tarèndjèng inda^{s}lah kadjadi rang banamŏ. Ba^{s}itoelah salamŏ-lamŏnŏ.

Misiki a-a banai nan dimasoei^s oerang nan banasa, djŏkŏ^s tarèndjèng batoe nan toen, balakoe masoei^s; kŏ inda^s tarèndjèng, inda^s kabalakoe masoei^s adŏnŏ.

II. DARI HAL OERANG TOEŎ DJŎ OERANG HALOEIH.

Adŏlah saboeah tampat dinagari Soengai-Kamoejang, moengkŏ ditempat nan toen adŏ satjiè^s pintjoeran goenŏnŏ oerang maambiă^s aiă minoen. Moengkŏ disènan adŏ poelŏ saboeah loebang nan gadang banai. Adŏ djoeŏ soerang-oerang toeŏ bajŏnŏ aga^s toedjoeăh poeloeăh limŏ tahoen; ialah nan diakoei oerang haloeih, akan tatapi oerang haloeih nan toen inda^s nampa^s, soearŏnŏ samiăng nan tadanga dioerang toeŏ nan toen kaloea diloebang toe.

Djŏkŏ adŏ oerang nan saki^s, moengkŏ pailah iŏ na^s mintŏ oebè^s katampat nan toen kapadŏ rang toeŏ tjakŏ, dan oerang toeŏ nan toen masoeă^{s}lah kadalam loebang doedoeă^s basimpoeăh mamintŏkan oebè^s oerang nan saki^s itoe kaoerang haloeih.

Inda^s bara lamŏnŏ, moengkŏ kaloealah rang toeŏ nan toen dari dalam loebang saratŏ bakatŏ kaoerang saki^s nan toen djanjŏ: panjaki^s kau lah lamŏ kŏ moeăh nan kaoebè^{s}nŏ moelŏ-moelŏ oemboei^s ana^s pisang tambatoe, sitawa, sidingin, koempai, tjikarau. Sakaliannŏ diritjiăh-ritjiăh boeè^{s}kan kadalam tjawan basah djŏ aiă pintjoeran nan toen. Soedah itoe baroei^{s}kan kasabatang badankau. Kŏ^s lai toeloeăng allah tjéga^s saki^s kau nan toen.

Moengkŏ oerang nan saki^s toe mambarilah saripati bara-baranŏ kaoerang toeŏ nan toen; adŏ pitih, adŏ siriăh, apŏ-apŏ nan di baŏ.

Tegelijkertijd brandt hij ook een weinig benzoé en bewierookt daarmede den steen, er driemaal om heen gaande. Vervolgens strijkt hij er met de vlakke hand over en licht hij hem op. Gelukt dit, dan wordt hij een aanzienlijk man; zoo niet, dan is dit ook niet het geval. Zoo is het altijd.

Wat degene, die de proef neemt, ook verlangt, indien hij den steen oplicht, dan is zijn verlangen welkom; zoo niet, dan wordt zijn verzoek ook niet gunstig ontvangen.

II. OVER DEN OUDEN MAN EN DEN GEEST.

Op een plaats in Soengai-Kamoejang is een waterstraal, waar men drinkwater haalt. Er is daar ook een zeer groot hol en een oude man van omstreeks vijf en zeventig jaren. Hij is de vriend van een geest; deze is echter niet zichtbaar voor hem; alleen zijn stem, uit het hol komende, kan door den grijsaard gehoord worden.

Indien er iemand ziek is, dan gaat hij naar deze plaats, om aan den ouden man geneesmiddelen te vragen. Deze gaat in het hol, knielt daar neder en vraagt den geest medicijnen voor den zieke.

Na eenigen tijd komt hij er uit en zegt tot den lijder: „deze uwe ziekte is reeds van ouds; de geneesmiddelen er voor zijn het hart van de jonge pisang tambatoe, sitawa, sidingin, koempai en tjikarau. Snijd deze alle in stukjes, doe ze in een kom, bevochtig ze met water van den straal en besmeer er dan uw geheele lichaam mede. Zoo God wil, zult ge van uw ziekte herstellen!"

De zieke geeft den grijsaard een kleinigheid, b. v. geld, sirih of wat hij bij zich heeft.

Tiŏ*-tiŏ^{s} hari banja* banai oerang pai mamintŏ oebè^{s} kaoerang toeŏ nan toen; banja^{s} banai paroepaiannŏ nan dapè^{s} dirang toeŏ toe.

III. DARI HAL OERANG DJADI-DJADIAN.

Moengkŏ adŏlah dikètjè^{s}-kètjè^{s}kan oerang, basŏ oerang djadi-djadian nan toen asanŏ oerang banai, tapi oerang nan lah mati. Inda* pŏ hari mai^{s} nan toen dalam koeboea, moengkŏ iŏ hidoei^{s} babaliă* katèh doeniakŏ saratŏ dibaŏnŏ kain kapannŏ; moengkŏ kain nan toen lah tasandang dilihianŏ. Moengkŏ roepŏnŏ aloen baoebah, sarŏman nan dahoeloe djoeŏ, tatapi aboeă*nŏ dan boeloe badannŏlah pandjang. Moengkŏ diamnŏ dalam rimbŏ samiăng, karanŏ inda^{s} iŏ amoeăh basoeŏ djŏ oerang; adang-adang malah hari malam iŏ pai karoemah biainŏ mamintŏ nasi, tapi inda^{s} iŏ naiă^{s} karoema dibawah samiăng. Kŏ^{s}lah tadanga dirang di-roemah soearŏnŏ mintŏ nasi, moengkŏ oerang saisi roemah mambari makanan barang sadŏnŏ. Soedah itoe disoeroeăhnŏ oerang djadi-djadian toe maila^{s} dari sènan.

Pabilŏ di boenoeăh oerang, moengkŏ iŏ hidoei^{s} poelŏ babaliă^{s}; inda^{s} pŏ hari lamŏnŏ lah mandjadi rŏmannŏ babagai rŏman atau bangsŏ; adŏ nan djadi harimau, adŏ nan djadi siamang, adŏ nan djadi kandiă^{s} dan lain-lainnŏ.

IV. DARI HAL BATOE NAN MANDAROEI^{s}.

Djŏkŏ^{s} adŏ batoe gadang nan mandaroei^{s} atau nan manggigia boenjinŏ tangah rimbŏ atau tangah padang katŏ-katŏ hati oerang malajoe, tampat toe atau batoe nan toen didiami wali aratinŏ oerang kiramat atau oerang batoeah nan lah mati, aroeăhnŏ nan disènan; sabab itoe banja^{s} banai oerang bakaoea kabatoe nan toen bakèh aroeăh wali atau aroeăh oerang batoeah nan mahoeni batoe nan toen. Moengkŏ dikètjè^{s}kan oerang, batoe nan toen tampat kiramat atau tampat batoeah.

Adŏpoen oerang nan bakaoea nan toen inilah djalannŏ.

Iederen dag gaan er lieden om geneesmiddelen aan den grijsaard te vragen, en deze maakt daarmede goede zaken.

III. OVER HEN, DIE DE GEDAANTE VAN EEN DIER AANNEMEN.

Men zegt, dat de oerang djadi-djadian afkomstig zijn van gestorven menschen. Na dat dezen eenige dagen in het graf geweest zijn, keeren zij weer levend op aarde terug, gehuld in hun doodskleed. Zij zijn nog niet van gedaante veranderd, maar hun hoofdhaar en dat op hun lichaam is zeer lang geworden. Zij houden zich op in het bosch, omdat zij niet gaarne iemand ontmoeten. Tusschenbeide gaan zij 's nachts naar het huis van hun moeder, om wat rijst te vragen; zij komen echter niet boven, maar blijven buiten. Indien de bewoners van het huis hen om rijst hooren vragen, dan geven zij hun wat er is. Daarna gebieden zij hun, zich van daar te verwijderen.

Wanneer men hen doodt, dan worden zij toch weer levend. Na eenigen tijd veranderen zij in verschillende gedaanten; sommigen worden tijgers, anderen siamangs of oengka's, nog anderen varkens en zoo al meer.

IV. OVER DEN GELUIDGEVENDEN STEEN.

Wanneer er in het bosch of op het veld een steen wordt aangetroffen, die een brommend of dreunend geluid geeft, dan wordt volgens de denkwijze van den Maleier deze plaats of die steen bewoond door den oerang wali, dat wil zeggen door den oerang kiramat of den oerang batoeah, die reeds gestorven is en wiens geest daar huisvest. Daarom doen velen een gelofte aan dien steen, d. i. aan de ziel van den wali of batoeah, die daar woont.

Het doen van zulk een gelofte geschiedt op de volgende wijze.

Kŏ^s lai satoempa^s sawahnŏ, koetikŏ padinŏ lah baboeah tiŏ^s-tiŏ^s malam dimasoeă^{s}i kandiă^s, moengkŏ padŏ sakali oerang nan poenjŏ sawah mambaka koemajan dalam parasŏ^{s}an dipakaoeakannŏ katampat tjakŏ, katŏnŏ: „kŏ^s salamat samiăng sinang sari hambŏ nangkŏ, hambŏ dabiăh djoeŏ hajam dan hambŏ dŏakan aga^s soerang malin katampat nan toen."

Moengkŏ koedian harinŏ, djŏkŏ^s padinŏ inda^s dimasoeă^{s}i kandiă^s, lai tabaŏ djoeŏ padinŏ poelang, baharoelah didabiăhnŏ hajam saratŏ ditana^{s}nŏ nasi, dihimbaunŏ malin, dibaŏnŏ katampat nan toen, disoeroeăhnŏ mandŏakan makan minoen disènan. Soedah itoe poelanglah iŏ. Adŏ poelŏ nan bakaoea djŏ pitih samiăng disidakahkannŏ bakèh malin dan adŏ poelŏ djŏ nan lain-lain.

V. DARI HAL OERANG BATARA^s.

Adŏpoen oerang nan batara^s nan toen iŏlah sia-sia oerang na^s mamintŏ élémoe kadjihin atau kasétan. Moengkŏ takalŏ oerang kabatara^s, labiăh dahoeloe iŏ bagoeroe élémoe batara^s, kamoedian di tjarinŏ aiă nan sati atau goeŏ nan dalam atau boeki^s nan tinggi nan ta^s ditoeroei^s-toeroei^s oerang. Takalŏ iŏ na^s pai batara^s nan toen, dibaŏnŏ sakètè^s barèh nan lah barèndang; koedian baharoelah oerang nan kabatara^s pai katampat bakèh batara^s koetikŏ matŏhari sapanggalah lai katatjampoeăng.

Djŏkŏ^s iŏlah tibŏ, moengkŏ iŏ doedoeă^s diatèh saboeah batoe atau dima-dima soekŏ iŏ doedoeă^s dangan manakoeakan kapalŏnŏ dan barèh rèndang tjakŏ disèra^s-séra^{s}nŏ koeliliăng tampat iŏ doedoeă^s nan toen.

Inda^s lamŏ tibŏlah djihin atau sétan dari tampat bakèhnŏ tara^s nan toen, babagai-bagai samiăng rŏmannŏ, mamakan barèh rendang tjakŏ; adŏ nan sarŏman rang toeŏ badjanggoei^s pandjang dan batoengkè^s, antah sabara-bara djihin nan lain, soepajŏ oerang nan batara^s nan toen djadi takoei^s.

Er is een rijstveld, waarop de padi reeds in de aar zit en dat des nachts bezoek krijgt van wilde varkens. De eigenaar van de sawah brandt nu wat benzoé op een rookpan en legt aan bovengenoemde plaats zijn gelofte af, zeggende: "indien mijn rijst beveiligd blijft, zal ik een kip slachten en met een priester komen bidden."

Indien nu de volgende dagen de varkens niet meer in zijn veld komen en de rijst naar de schuur gebracht is, dan slacht hij een kip en kookt wat rijst, terwijl hij een priester ontbiedt, die met hem naar die plaats gaat, alwaar hij hem laat bidden en onthaalt. Vervolgens keert hij naar huis terug. Er zijn er ook, die een gelofte doen om geld te geven, hetwelk zij den priester schenken; nog anderen doen het op een andere manier.

V. VAN DEN OERANG BATARA[5].

Zij, die dezen naam dragen, zijn lieden, die van de booze geesten of van den duivel een of andere wetenschap willen leeren. Indien iemand zich daarvoor wil afzonderen, dan moet hij eerst in de kunst daarvan onderwezen worden, vervolgens zoekt hij een of ander heilig water, een diepe grot of een hoogen berg, waar geen menschen komen.

Wanneer iemand zulk een afgezonderd leven wil gaan leiden, dan neemt hij een weinig gebraden rijst mede en begeeft zich tegen zonsondergang naar genoemde plaats. Als hij daar gekomen is, dan zet hij zich neder op een steen of waar hij goedvindt; hij strooit de gebraden rijst rondom zich en verliest zich in gepeinzen.

Niet lang daarna komen de geesten of duivels van verschillende gedaanten uit hun verblijfplaats bij hem, om de gebraden rijst op te eten; er, zijn er die er uitzien als grijsaards met lange baarden en steunende op een stok; hun aantal is ontelbaar, om den kluizenaar schrik aan te jagen.

Djŏkŏ^{s} oerang batara^{s} takoei^{s} atau na^{s} lari maliè^{s} djihin toe, moengkŏ inda^{s} kadapè^{s} élémoe; kŏ^{s} oerang toe inda^{s} takoei^{s} atau lari, moengkŏ djihin djŏ sétan nantoen inda^{s} soekŏ lai manakoei^{s}i dan oerang tara^{s} toe batanjŏ lah kadjihin nan toeŏ tjakŏ apŏ-apŏ soekŏnŏ maadjakan élémoe kapadŏnŏ; moengkŏ djihin nan toen maadjakan élémoe babagai-bagai samiăng; adŏ nan ta^{s} talŏ^{s} dibasi, adŏ nan djadi koeat banai.

Koetikŏ matŏhari tabi^{s} (poekoea limŏ) moengkŏ oerang batara^{s} nan toen babaliă^{s} poelang; koedian pabilŏ oerang nan toen handa^{s} batamoe djŏ djihin nan tjakŏ poelŏ, moengkŏ iŏ manjaroe djŏ élémoe nan lah ditoendjoeă^{s}kan djihin nan toen; moengkŏ sabènta itoe djoeŏ djihin toe tibŏ kapadŏnŏ. Moengkŏ oerang itoe mananjŏkanlah a-a nan kaditanjŏkannŏ. Damikianlah adŏnŏ.

VI. DARI HAL OERANG NAN DIAKOEI^{s} RANG BOENJIAN.

Moengkŏ oerang nan diakoei^{s} oerang boenjian nan toen, oerang nan doekoen djoeŏ. Doekoen toe sarŏman oerang batŏlan banai djŏ rang boenjian nan toen.

Pabilŏ dihimbaunŏ djŏ sjaratnŏ, moengkŏ rang boenjian toe tibŏlah. Djŏkŏ sia-sia nan saki^{s} didjalangnŏlah doekoen nan toen na^{s} mamintŏ oebè^{s}, dibaŏnŏ lah sarapati sarŏman nan biasŏ djoeŏ. Kŏ^{s} lah tibŏ diroemah doekoen nan toen dibarinŏ salam boenji katŏnŏ: "angkoe, hambŏ kamari na^{s} mintŏ oebè^{s} dan na^{s} maliè^{s}i akŏh panjaki^{s} hambŏ, dimakŏh tasapŏ hambŏ, a-akŏh nan kaoebè^{s} hambŏkŏ."

Moengkŏ katŏ doekoen nan toen: djadilah na^{s} kitŏ tjoebŏ-tjoebŏ maliè^{s}i, tapi nantilah dahoeloe aga^{s} tigŏ harikŏ, boeliăh kitŏ hasiakan koelamboe katampat kami boroendiăng bapapa djŏ niniă^{s}.

Pabilŏ lah sampai tigŏ hari, moengkŏ oerang saki^{s} nan toen tibŏ poelŏ, moengkŏ diliè^{s}nŏ koelamboe soedah hasia. Moengkŏ doekoen toe pailah kakoelamboe saratŏ bakatŏ kasia-sia oerang

Indien deze laatste op het gezicht van de geesten wegloopt, dan wordt hij niet in de kunst ingewijd; vlucht hij niet, dan hebben de geesten en duivels ook geen begeerte hem verder bevreesd te maken, en de kluizenaar verzoekt hen, om hem in een of andere kunst, die zij goedvinden, te onderwijzen. De geesten onderrichten hem dan in verscheidene zaken; er, zijn er, die (zoo doende) onkwetsbaar worden; er zijn er, die een groote kracht verkrijgen.

Tegen zonsopgang gaat de kluizenaar weer naar zijn huis terug en wenscht hij nu in 't vervolg een onderhoud met de geesten te hebben, dan ontbiedt hij hen door middel van de wetenschap, die zij hem geleerd hebben. Zij verschijnen alsdan onmiddelijk voor hem, en hij vraagt hun, wat hij te vragen heeft.

VI. OVER LIEDEN, DIE IN GEMEENSCHAP STAAN MET GEESTEN.

Zij, die onder de bescherming staan van de geesten, zijn de doekoens. Deze zijn gewone menschen, die bevriend zijn met de geesten. Wanneer zij dezen ontbieden, verschijnen de laatsten ook voor hen.

Indien er iemand ziek is, dan gaat hij een doekoen opzoeken, om geneesmiddelen te vragen, de gewone offerande met zich nemende. Aan de woning van den doekoen gekomen, groet hij dezen en zegt: angkoe, ik kom hier, om geneesmiddelen te vragen en te vernemen, welke ziekte ik heb, waar ik door den duivel ben aangesproken, en wat moet dienen, om beter te worden.

De doekoen antwoordt: „goed, we zullen trachten er achter te komen, maar wacht eerst een dag of drie, dan kunnen wij de koelamboe in orde maken, om met den geest te spreken."

Na verloop van drie dagen, komt de zieke terug en ziet dat de koelamboe in orde gemaakt is. De doekoen gaat daar achter en zegt tegen degenen, die bij hem zijn: „hoort eens!

nan adŏ disènan: „hai, pabilŏ maliè^s kŏ^s-a kŏ^s-a atau kŏ^s-a kŏ^s-a nan didanga, djan disapŏ-sapŏ atau disiasè^s-siasè^s; hantŏ^s hantŏ^s samiăng; sabènta lai niniă^s katibŏ.

Moengkŏ sadŏnŏ oerang nan disènan basipaka^s samiăng inda^s maliè^s soeŏ^s kida. Inda^s lamŏ antarŏnŏ oerang boenjian nan toen lah tibŏ dikoelamboe toe saratŏ iŏ baroendiăng djŏ doekoen nan toen.

Soearŏ doekoen tadanga dioerang diloea tapi soearŏnŏ oerang boenjian inda^s saoelah-oelah, doekoen nan toen samiăng nan mandanga.

Kirŏ-kirŏ sapamakan siriăh lamŏnŏ, moengkŏ doekoen nan toen kaloealah dari koelamboe saratŏ bakatŏ kaoerang nan mintŏ oebè^s tjakŏ katŏnŏ: „moelŏ-moelŏ kaudapè^s panjaki^s nangkŏ sadang mandi, masŏ itoe adŏlah hoedjan-hoedjan panèh rintiă^s-rintiă^s, koetikŏ itoelah kau disapŏ sétan. Iŏkŏh baitoe atau ba-a?"

Moengkŏ katŏ nan saki^s nan toen „iŏ angkoe!"

Moengkŏ katŏ doekoen poelŏ: „kini nan kaoebè^s saki^{s}kŏ, limau poeroei^s tigŏ boeah dan koenji^s tigŏ rimpang. Kalau soedah adŏ moengkŏ di tawanŏ didoekoen nan toen saratŏ katŏnŏ: taboea-taboealah limau nangkŏ katampat bakèh tasapŏ nan toen; na^s angga saki^s kau toe.

Inda^s lamŏ koedian dari itoe tjéga^{s}lah panjaki^s oerang toe. Moengkŏ iŏ datang poelŏ karoemah doekoen nan toen mambaŏ nasi dan djoeadah-djoeadah, saratŏ mintŏ dŏa. Koetikŏ itoelah di namŏkan oerang mamati oebè^s, djan panjaki^s babaliă^s-baliă.

VII DARI HAL MANANGKŎ^s HARIMAU.

Moengkŏ adŏlah soerang-oerang goebalŏ banja^s banai djawdan kambiăngnŏ; sagalŏ tarana^{s}nŏ nan toen dikimpaukannŏ hami piăng rimbŏ.

Moengkŏ padŏ satoe hari tibŏlah harimau sikoea katampat itoe, ditangkŏ^{s}nŏ ana^s djawi sikoea. Takalŏ rang goebalŏ tahoe, djawinŏ lah ditangkŏ^s harimau nan toen, moengkŏ pailah iŏ kapadŏ oerang pandai mamindjarŏ. Pabilo iŏlah tibŏ diroemah

wat ge ook mocht zien of hooren, vraagt niets, doch weest doodstil; zoo dadelijk zal de geest komen.

Al de lieden, die daar zijn, doen als of zij doof zijn, rechts noch links ziende. Een oogenblik later verschijnt de geest achter de koelamboe en begint met den doekoen te spreken.

De stem van den laatste wordt door de menschen, die buiten staan, vernomen, doch die van den geest volstrekt niet; alleen de doekoen kan deze hooren.

Ongeveer een kwartier later komt de doekoen te voorschijn en zegt tot hem, die geneesmiddelen vraagt: „ge hebt deze ziekte opgedaan onder het baden, toen het stofregende en de zon scheen; op dat oogenblik heeft de duivel u aangesproken. Is dit zoo, of hoe is het?

De zieke antwoordt: „ja, angkoe!"

De doekoen vervolgt: „hetgeen u beter maken moet, zijn drie stuks limau poeroet en drie deelen van de koenji." De doekoen spreekt er een tooverspreuk over uit en vervolgt: „bestrooi hiermede de plaats, waar de ontmoeting plaats had, opdat uw ziekte verdwijne."

Niet lang daarna is de zieke hersteld en komt hij nog eens, rijst en gebak medebrengende, bij den doekoen terug, om te bidden. Dit noemt men de geneesmiddelen van kracht maken, opdat de ziekte niet meer zal terugkeeren.

VII. OVER HET VANGEN VAN TIJGERS.

Een herder heeft een groote kudde geiten en koeien, en drijft al deze dieren naar den zoom van het bosch.

Op zekeren dag komt er een tijger op die plaats en maakt zich meester van een kalf. Wanneer de herder dit ondekt, gaat hij naar iemand, die bedreven is in het vallen zetten. Is hij bij den vallenzetter gekomen, dan vertelt hij dezen, wat er

toekang pindjarŏ toe, moengkŏ dikatŏkannŏlah hal djawinŏ tjakŏ dan toekang pindjarŏ manjoeroeăh manjadiŏkan kajoe kapindjarŏ saratŏ disoeroeăh tjarinŏ poelŏ kambiăng kaoempan; tapi kambiăng nan toen djan soembarang samiang, malainkan kambiăng balang sabaliă^s badannŏ.

Djŏkŏ^s lah sadiŏ sadŏnŏ, moengkŏ diboeè^s pindjarŏ. Pabilŏ lah soedah pindjarŏ nan toen, adŏlah doeŏ atau tigŏ hari koediannŏ, moengkŏ dikampoeăngkannŏ oerang rami-rami katampat mamindjarŏ nan toen dan koetikŏ itoelah dimasoeă^{s}kan kambiăng kadalam pindjarŏ kaoempan harimau nan toen.

Adŏpoen pindjarŏ toe basanŏ aga^s-aga^s tangah dŏ ila^s, lawèhnŏ sahétŏ, moengkŏ dalam pindjarŏ nan toen adŏ poelŏ babatèh katampat kambiăng, soepajŏ harimau inda^s boeliăh mamakan.

Soedah itoe bakatŏlah toekang pindjarŏ tjakŏ djŏ karèh soearŏnŏ djanjŏ: „oetang njaŏ baia djŏ njaŏ, oetang atŏ baia djŏ atŏ; nan sapatang-patang hari nangkŏ baia djoeŏ oetang; kŏ^s inda^s dibaia, kamoe mananggoeăng kasoesahan. Kaboeki^s ta^s boeliăh, angin, kaloerah ta^s boeliăh aiă, kabawah ta^s baoerè^s, kaatèh ta^s bapoetjoeă^s.

Dalam sabènta nan toen djoeŏ, tingaranlah ditoekang pindjarŏ toe djawab harimau tjakŏ manggaroeăng boenjinŏ. Inda^s bara lamŏnŏ soedah itoe, moengkŏ harimau toe masoeă^{s}lah kadalam pindjarŏ itoe. Djŏkŏ^s harimau nan toen ta^s amoeăh masoeă^s, moengkŏ toekang pindjarŏ nan toen mandoakan doa pitanggang namŏnŏ.

Pabilŏ harimau nan toen lah kanai dŏa pitanggang, inda^s amoeăh makan djo minoen lai; kasoedahannŏ mati kalapaăn samiăng. Damikianlah adŏnŏ.

---

met zijn rund is gebeurd, en de eerste gelast hem, hout bijeen te zoeken tot het maken van een val, en een geit tot lokaas (voor den tijger). Het mag echter geen alledaagsche geit wezen, maar een met een witten ring om het lijf.

Wanneer dit alles in orde is, dan wordt de val gemaakt, en twee of drie dagen later gaat hij in vroolijk gezelschap naar de plaats, waar de val gemaakt is en laat de geit hier binnengaan, die tot lokaas voor den tijger moet dienen.

De val is zoo wat anderhalf el lang en een elleboogslengte breed; er is een afscheiding in voor de geit, opdat deze niet door den tijger zal worden opgegeten.

Vervolgens roept de vallenzetter op luiden toon: „bloed wordt met bloed, schatten worden met schatten betaald; voldoe nog dezen avond wat ge schuldig zijt; zoo niet dan zullen allerlei plagen u treffen; op de bergen zult ge geen frissche lucht, in de dalen geen water vinden; ge zult op geen levensonderhoud meer kunnen hopen!" (zie bladz. 459. VII).

Op dat oogenblik hoort de vallenzetter het gebrul van den tijger tot antwoord en niet lang daarna komt deze in den val. Mocht de tijger er niet in willen, dan bidt de vallenzetter een pitanggang over hem af (dat is een verbod, waarbij het onmogelijk is te eten of te drinken of aan eenige andere behoefte te voldoen).

Wanneer de tijger onder den indruk van dit gebed gekomen is, dan wil hij niet meer eten of drinken en het einde is, dat hij van honger omkomt. Zoo is de toedracht der zaak.

WOORDENLIJST.

I.

lingkoeăngan = *lingkoengan*, gebied, omgeving.

loeha^s = *loehak*, dal, vallei, diepte.

oentoeăng moedjoea = *oentoeng moedjoer*, fortuin, voorspoed.

oentoeăng malang, tegenspoed.

saripati, offerande.

agiăh, geven, verdeelen.

banasa = *bernasar*, het voornemen hebben, van plan zijn.

marèndjèng, oplichten, optillen.

koemajan = *kemenjan.*

bènta = *bentar*, rondloopen, rondom iets gaan.

baroei^s = *baroet*, besmeren, insmeren; ook sussen, gerust-stellen. *Moekŏ hambŏ di baro*$^{ei^s}$*nŏ tjakŏ djŏ bada*^{s}, hij heeft straks mijn gezicht met bedak ingesmeerd. *Tadi ana*^{s} *toe lah toean bangihi*, *kini baroei*^{s} *hatinŏ sakètè*^{s}, straks is dat kind door mijnheer beknord, thans is zijn hart een weinig gerust-gesteld.

II.

bajŏ, ouderdom, leeftijd.

basimpoeăh = *bersimpoeh*, knielen.

pisang tambatoe, een soort van harde pisang, voornamelijk gebruikt om te bakken.

sitawa en *sidingin* voor *setawar* en *sedingin.*

koempai en *tjikarau* zijn beide een soort van hard gras of biezen.

paroepaian gebruikt in de beteekenis van: bruikbaar, nut voordeel. *Tanam-tinaman banja*^{s} *paroepaiannŏ*, de planten zijn

zeer nuttig of geven veel voordeel. *Apŏ paroepaian roemah nan gadang banai?* waartoe is een zeer groot huis dienstig?

III.

amoeăh = *amoeh*, willen.
barang sad^o *n*ŏ, wat er is.
maila^s voor *mengelak.*
kandia^s = *kandik*, wild zwijn.

IV.

daroei^s = *deroet*, leven maken, zooals van voorwerpen, die men voortschuift; ook brommen. Het woord wordt ook gebruikt voor 't geluid in de keel bij menschen, die te veel gegeten hebben (kokhalzen); ook van hen, die met tegenzin of moeite iets doorslikken. *Daroei*^{s} *banailah*, *makan tarandjoeran* [*tarandjoer* en *tarandjoeran* zijn hier beide gebruikelijk], 't staat me zeer tegen; ik kokhals er van; 't eten komt naar boven.

manggigia = *manggigir*, dreunen, een dreunend geluid maken.

wali, hier dikwijls gebruikt voor *aulia;* een soort van heiligen, die in verbond staan met God; zij zien er uit als gewone menschen, doch kunnen zich onzichtbaar maken.

kiramat = *karamat*, een soort van heiligen. Hier onder zijn er, die zich geheel onzichtbaar kunnen maken en ook anderen, wier ziel alleen zich — wanneer dit noodig is — naar andere plaatsen begeeft.

oerang batoeah zijn wezens, die bovennatuurlijke eigenschappen bezitten; b. v. zij zijn onkwetsbaar; kunnen anderen gelukkig of ongelukkig maken; raden van anderen de geheimste gedachten enz. (zie Wdb. von de Wall blz. 430).

mahoeni, bewonen, verblijven, huisvesten.

sinang sari, de benaming, die de Maleier wel eens als bewijs van eerbied aan de rijst geeft, als zijnde zij de voeding bij uitnemendheid; *sari* is o. a. voedzaam, *pa-inang* of *si-inang* is de voedster, de min.

V.

rèndang, braden, waarbij het noodzakelijk is te roeren, ten einde aanbranden te voorkomen. In overdrachtelijke beteekenis ook: onrustig zijn, kloppen van 't hart. *Allah ba*^{s} *dirèndang hati awa*^{s} *ditinggakan sabat*, ach, het is als of mijn hart opspringt, nu mijn vriend mij heeft verlaten.

sapanggalah matŏhari katatjampoeăng, zoo wat vijf uur 's avonds (de uitdrukking beteekent: als de zon op een stoklengte na ondergegaan is). Zoo zegt men ook *sapanggalah matŏhari naiă*^{s}*;* ook *doeŏ*, *tigŏ panggalah.* Van tien tot twaalf uur, noemt men *tangah naiă*^{s}*;* van twee tot vier uur, *tangah toeroen; sapanggalah toeroen* is omstreeks één uur 's middags.

sera^{s} verstrooien, rondstrooien.

talŏ^{s} = *telap*, ook verwonden, hetzij door slaan, vallen, branden; enz. *Talŏ*^{s} *koeli*^{s} *kapalŏ awa*^{s} *dipaloe djŏ toengkè*^{s} ik ben gewond aan 't hoofd, men heeft mij geslagen met een stok. *Talŏ*^{s} *toendjoeă*^{s} *hambŏ tapanggang diapi*, mijn wijsvinger is gewond, ik heb me aan 't vuur gebrand.

VI.

baroendiăng-bapapa, *baiŏ-batida*^{s}, *baiŏ-baboekan*, overleggen, bespreken, beraadslagen.

sapŏ en *siasè*^{s} (*siasat*) verschillen in zooverre van elkander, dat het eerste beteekent: vragen *aan*, en 't tweede vragen *naar* iemand. *Tasapŏ samiăng diawa*^{s} *padoesi nan toen tjakŏ*, *inda*^{s} *tasiasè*^{s} *kaoerang balaki atau inda*^{s}, ik heb 't straks maar aan die vrouw gevraagd, ik heb niet eerst aan iemand gevraagd, of zij een man had of niet. *Kama angkoe? Manga iŏ toeankoe larèh tjakŏ karoemah angkoe?* waar gaat ge heen, angkoe? Waarom is 't larashoofd straks bij U geweest? (van *angkoe* zegt men nu *sapo;* van *toeankoe larèh* zegt men *tasiase*^{s}.)

paka^{s} = *pekak*, *basipaka*^{s} wordt gezegd van iemand, die zich doof houdt.

sapamakan siriăh of *sapatana*^{s} is ongeveer een kwartier uurs.

De *koenji*^{s} ≍ *koenjit* heeft verscheidene geledingen; een geleding noemt een *rimpang*.

angga ≍ *anggar*, opgehouden b. v. van den regen; gaan liggen b. v. van den wind; hersteld of beter zijn (van een zieke). *Lai ba*^{s}*a saki*^{s} *si Anoe? Lai bakaoea angga!* hoe is 't met Anoe? Hij begint reeds beter te worden.

tjéga^{s} ook gebruikt in de beteekenis van: hersteld.

mamati oebè^{s} wordt gebruikt met de beteekenis van: het geneesmiddel van kracht maken, versterken (van *pati* ≍ *pateri*).

VII.

djanjo wordt hier in de beteekenis van: zeggen, voor alle personen gebruikt. *Ba*^{s} *nan toen banai, djanjo dèn bakèh ang*, zóó, heb ik je gezegd. *A djanjŏ ang bakèhno?* wat hebt ge hem gezegd? *Ka pai iŏ atau inda*^{s}*?* zal hij meegaan, zegt hij, of niet?

kaboeki^{s} *ta*^{s} *boeliăh angin, kaloerah ta*^{s} *boeliăh aiă; kabawah ta*^{s} *baoerè*^{s}, *kaatèh ta*^{s} *bapoetjoeă*^{s}. Deze woorden behelzen een hevige verwensching en doelen op den geheelen ondergang van iemand. Dikwijls voegt men er nog bij: *ditangah dilariă*^{s} *koembang*. Het eerste beteekent: zelfs boven op de bergen zult ge gebrek hebben aan frissche lucht, en in de dalen zult ge geen water vinden, om uw dorst te lesschen. Het laatste kan wedergegeven worden door: Ge zult zijn als een boom zonder wortelen en zonder kruin, wiens stam door de koembangs wordt doorknaagd.

pitanggang van *tanggang*, zich van iets onthouden, zijn lust bedwingen, buiten iets blijven; *pitanggang*, een verbod waardoor het onmogelijk is, zich van voedsel of andere benoodigdheden te voorzien.

AANTEEKENINGEN

UIT HET

FAMILIELEVEN BIJ DEN MALEIER

IN DE

PADANGSCHE BOVENLANDEN

DOOR

J. L. VAN DER TOORN.

In zijn „Studiën over de inlandsche huishouding in de Padangsche Bovenlanden" moge de welversneden pen van den heer Verkerk Pistorius ons reeds op aangename en onderhoudende wijze een blik in het Maleische familieleven hebben doen werpen, de voorrede van genoemd werk versterkte mij in de meening niet vruchteloos te arbeiden, indien ik belangstellenden nader in kennis bracht met een bevolking, die tot de voornaamste van Soematra wordt gerekend.

Sedert geruimen tijd op de hoofdplaats van genoemde residentie werkzaam, mocht ik omtrent zeden en gewoonten bijzonderheden vernemen, die mij wel der moeite waard schenen op schrift gesteld te worden, vooral wijl datgeen, wat men in het algemeen met den naam van adat bestempelt, in de verschillende negorijen dikwijls zoozeer uiteenloopt.

Niettegenstaande de gelegenheid, die mijn verblijf in de Padangsche Bovenlanden mij tot het inwinnen van inlichtingen verschafte, stuitte ik echter meermalen op moeielijkheden, voortspruitende uit de mindere vertrouwbaarheid of de geheele

eenzijdigheid der mededeelingen, die ik ontving; door de welwillende hulp van den kontroleur van Oud-Agam, den heer Taylor Weber evenwel, die ook reeds geruimen tijd onder de bevolking van deze gewesten werkzaam is, vervielen deze bezwaren en zag ik mij in staat gesteld de gebruiken en instellingen van, zoo niet alle, dan toch verscheidene negorijen met elkander te vergelijken.

Hiervoor, als ook voor zijn nuttige wenken en aanwijzingen breng ik dien ambtenaar openlijk mijn welgemeenden dank.

HET MALEISCHE HUWELIJK IN DE ONDERAFDEELING OUD-AGAM.

Het sluiten van een huwelijk heeft onder de Oud-Agammers onder verschillende benamingen plaats, hetgeen hoofdzakelijk zijn oorsprong vindt in de mindere of meerdere formaliteiten en feestelijkheden, die met het verloven en trouwen gepaard gaan. Men onderscheidt nl.

[illegible] of [illegible] (1), het huwelijk van den kleinen man, dat op de eenvoudigste wijze voltrokken wordt;

[illegible], het huwelijk van den gegoeden burger, dat met meer uiterlijk vertoon gesloten wordt, en

[illegible] (2), dat is het in den echt treden van den aanzienlijke, die [illegible] zijn naam en stand eer aan te doen en [illegible] te [illegible].

[illegible]

[illegible]

een kip, bij het tweede een koe en bij het derde een buffel wordt geslacht, terwijl men bij dit laatste tevens de panghoeloe's raadpleegt en, zoo lang het feest duurt, de *agoeng* (1) geslagen wordt.

Behalve de drie genoemde wijzen van uithuwelijken, komen nog voor het *kawin nan basandi sjara*[5] (2) en het *kawin djö galanggang* (3), waarbij uren ver uit den omtrek genoodigden komen opdagen. Deze worden tegenwoordig slechts hoogst zelden of in het geheel niet meer aangetroffen, en zelfs de aanzienlijken bepalen zich doorgaans tot het huwelijk van den middenstand. Hieraan toch zijn veel minder onkosten verbonden en het gevaar wordt vermeden, dat de bevolking eener negorij, die bij deze plechtige feestvieringen steeds het hare ter opluistering moet bijdragen, door te groote uitgaven en te veelvuldig verzuim der werkzaamheden tot achteruitgang geraakt.

Bij het aangaan van een echtvereeniging wordt er in de eerste plaats op gelet, of bruid en bruidegom van gelijken stand zijn, dan wel of de een zich op betere afkomst en familierelaties kan beroemen dan de andere. In het eerste geval kan het aanzoek zoowel door de familie der jonge dochter als door die van den jongeling gedaan worden; in het laatste echter wordt de meer aanzienlijke tot de verbintenis uitgenoodigd.

Slechts hoogst zelden treft men het geval aan, dat een vrouw van hoogere afkomst zich een man van minderen stand kiest, terwijl ook zij onder zulke omstandigheden niet ten huwelijk zal gevraagd worden, tenzij 's mans grooter fortuin tegen zijn nederiger geboorte opweegt en hij dus in staat is, de vrouw zijner keuze een aanzienlijker som te schenken dan voor personen van rang gebruikelijk zoude zijn.

Indien het huwelijksaanzoek van de familie van het meisje

(1) *Agoeng* = *gong*, een soort van metalen bekken.

(2) *Nan basandi sjara*[5], de goddelijke wet tot grondslag hebbende.

3) *Galanggang*, een stellage gemaakt tot kampplaats voor hanen.

uitgaat, dan spreekt men van een *kawin badjapoei*[s] *badjangkau* (1), waarbij het volgens de instellingen van het huwelijk van den middenstand op de volgende wijze toegaat.

Nadat de ouders, de ooms, de broers en zusters benevens de *panghoeloe nan saboeah paroei*[s] (2) de zaak besproken hebben en het daarover eens geworden zijn, wordt doorgaans de laatste, vergezeld van twee of drie gegoede burgers naar de woning van den begeerden echtgenoot gezonden. Mocht de panghoeloe somtijds bedenkingen tegen de zaak hebben, dan belet dit echter de voorzetting er van niet, zoodat hij eigenlijk slechts voor den vorm deel van de vergadering heeft uitgemaakt. Daarenboven mag hij, zelf niet welsprekend genoeg zijnde om het doel zijner komst met goed gekozen woorden te verklaren, iemand anders in zijn plaats zenden, om, zooals de Maleier zegt, te dienen tot *oedjoeäng lidah paoelèh kato*. (3)

Hij, die afgezonden wordt, heeft een behoorlijk voorziene beteldoos bij zich, waarin 15 *oeang*, welk geld *pamboeko kato* (4) wordt genoemd. Tevens brengt hij de *tando* (5) mede, die, zoodra de toestemming voor het huwelijk verkregen is, zullen gewisseld worden.

De huisgenooten ziende, dat er gezelschap met een sirihdoos aangekomen is, vermoeden reeds de reden van het bezoek en beginnen met hun gasten op een kopje koffie, een stukje gebak en een strootje te onthalen. Na eenige oogen-

---

(1) *Djapoei*[s] = *djapoet*, halen, afhalen, ontleenen, uitnoodigen. *Badjangkau* iets met uitgestrekten arm naar zich toehalen.

(2) *Saboeah paroei*[s] noemt men de familie, die van dezelfde moeder afstamt. Hij, die aan het hoofd er van staat, wordt *panghoeloe saboeah paroei*[s] genoemd. Deze heeft wel het recht te verbieden, dat iemand tot het groote huwelijksfeest overgaat, wijl de geheele negorij daarin betrokken is.

(3) *Oedjoeäng lidah*, fig: woordvoerder. Van *oelèh* = *oelas*, aaneenlasschen, aanknoopen, te hulp komen, overlangs doorsnijden.

(4) *Pamboeko kato*, om het gesprek te beginnen, om de debatten te openen.

(5) *Tando*, pand, onderpand, teeken tot zekerheid.

blikken over onverschillige onderwerpen te hebben gekeuveld, komt men langzamerhand op de zaak, die aanleiding tot de samenkomst gaf.

De *mama*ˢ (oom) van den jongeling doet, alsof hij zeer verwonderd is en vraagt den woordvoerder, of hij over het verlangde wel goed heeft nagedacht, wijl dit van zulk een belangrijken aard is. De bode verzekert, dat men, alvorens tot den gewichtigen stap over te gaan, alles rijpelijk heeft overwogen en het verlangen naar een gunstig antwoord zoo groot is, dat men er zelfs 's nachts van droomt. Men begeert dus niets liever, dan dat hetgeen men koopen wil te koop, hetgeen men vragen wil te verkrijgen zal zijn. (*Siang nan djadi angan-angan sampai malam tamimpi-mimpi, iŏlah mambali na*ˢ *dipadjoeali, maminta*ˢ *na*ˢ *dibari*) (¹) Onder het aanbieden der betelschaal wordt het gesprek op dezelfde wijze voortgezet, waarbij de eene spreker met de meest onverstoorbare kalmte herhaalt, wat de andere te voren gezegd heeft. Als de bode nu nog eens heeft aangedrongen op de inwilliging van zijn verzoek en de toestemming verkregen is, dan eerst opent men de sirihdoos en gaat na de bovengenoemde 15 oeang in ontvangst genomen te hebben, over tot het wisselen van de *tando*, een formaliteit, die doorgaans dan alleen plaats heeft, indien het huwelijk eerst over eenigen tijd zal voltrokken worden.

Als *tando* van de bruid overhandigt de afgezant aan de aanstaande schoonmoeder een zilveren kris of gouden tabaksdoos of kris, waarvoor hem een armband of eenige gouden ringen in de plaats worden gegeven. Een en ander wordt goed bezichtigd, wijl, zoodra de huwelijksplechtigheid is afgeloopen, genoemde voorwerpen weer in het bezit van den schenker komen. Mocht een der partijen de aange-

---

(¹) *Angan-angan*, peinzen over iets; er voortdurend naar verlangen; *iŏlah*, namelijk, te weten, dat is; *na*ˢ mogen, wenschen, willen; *dipadjoeali* van *djoeal*.

gane verbintenis verbreken, dan mag de andere het ontvangen geschenk behouden. Men noemt dit *malipè*ˢ *tando* (1).

Ofschoon men van weerskanten volkomen op de hoogte is, welke verplichtingen er te vervullen zijn, brengt de beleefdheid toch mede, dat zij breedvoerig besproken worden, waartoe men overgaat als de panden in bezit genomen zijn. Bedoelde verplichtingen komen hierop neder:

De bode moet met drie of vier getuigen na drie dagen terugkomen, ten einde het zoogenaamde *parantjah laboeăh* (2), dat wil zeggen de betelschaal, waarin een geldswaarde van *tangah tigŏ amèh* (een gulden) benevens een stuk katoen van ongeveer twee meter, te komen aanbieden.

Als tweede vereischte is voorgeschreven, dat na een zelfde tijdsverloop de afgezant, doch alsdan in gezelschap van zes mannen en zes vrouwen zal terugkomen om te brengen, wat men *paoera*ˢ *sèlo* (3) of ook we *pandjapoei*ˢ noemt, een formaliteit, die bestaat in het aanbieden van een *kain boegis* en een geldswaarde van een *pahŏ*, *f* 1.60, in de meergemelde betelschaal, benevens een geroosterde kip en een kom met rijst in klappermelk gekookt. Na het overhandigen van een en ander wordt dan bij deze gelegenheid tevens besproken, wanneer het huwelijk zal voltrokken worden, en komt men meestal overeen, dat dit over drie dagen zal geschieden.

Aan bovenstaande drie instellingen (*pamboeko kato*, *parantjah laboeăh* en *paoera*ˢ *sèlo*) moet, onder welke omstandigheden ook, voldaan worden, ook dan wanneer bruid en bruidegom van denzelfden stand zijn; zelfs indien de man deze of

---

(1) *Malipè* = *melipat*, verdubbelen.

(2) *Panrantjah* van *rantjah*, beloopen, betreden, over heen gaan; *laboeăh*, weg, pad. — Het erf of pad van den voorname(n) wordt betreden door een mindere, waarvoor deze hem als huldeblijk bedoelde voorwerpen aanbiedt.

(3) *Paoera*ˢ van *oera*ˢ, losmaken, opendoen, ontbinden. *Sèlo* = *silo*; *oera*ˢ *sèlo* is dus een figuurlijke uitdrukking voor opstaan, zich op weg begeven; *paoera*ˢ *sèlo*, wat daartoe dient; dus het geschenk, dat den bruidegom gebracht wordt.

gene vrouw zoo gaarne tot zijn echtgenoote zou wenschen, dat hij haar genoemde huldeblijken zou willen kwijtschelden, kan de *kamanakan* (neef) zich daartegen verzetten en eischen, wat volgens de adat voorgeschreven is. Het gebeurt echter zelden, dat dit noodig is, wijl de man weet, dat zoo zijn huwelijk met kinderen gezegend wordt, deze door zijn familie wellicht niet als bloedverwanten zullen worden erkend (*inda*ˢ *timbang tarimo*).

Heeft men op deze eerste samenkomst alles bepaald, dan gaat de bode met zijn gevolg aan belanghebbenden den uitslag van zijn bezoek mededeelen, waarna vervolgens nauwkeurig gehandeld wordt, zooals men is overeengekomen.

Nadat bij het overhandigen van het *paoera*ˢ *sèlo* de dag van het huwelijk is bepaald (*takoeă*ˢ *hari*) ([1]), ontvangt de afgezant voor de bruid een kleine som gelds, om voor de plechtigheid het een en ander in orde te brengen.

De moeder van de aanstaande echtgenoote begint, nadat de bode weer thuis gekomen is, aan het versieren van het bruidsbed, het bijeenbrengen van den bruidstooi en het gereedmaken van gebak en andere eetwaren. Vervolgens worden van weerszijden eenige bloedverwanten uitgenoodigd, om op den trouwdag den bruidegom te gaan afhalen en hem (in sommige plaatsen) naar de moskee of soerau, of (in andere) naar de woning van de bruid te geleiden. De bruidsjuffers doen zich ten huize van den bruidegom vooraf te goed aan gebak, koffie en sirih en volgen hem daarna in optocht naar de plaats, waar het huwelijk voltrokken zal worden. ([2]) De inzegening geschiedt door den aanstaanden schoonvader, oom of een ander bloed-

---

([1]) *Takoeă*ˢ, insnijding, keep, kerf als teeken voor een bepaalde afspraak.

([2]) Dicht bij de soerau wordt de bruidegom door zijn volgelingen verlaten en begeven dezen zich naar de woning van de bruid. Op sommige plaatsen is het de gewoonte, dat zij bij aankomst aldaar door hen, die binnen zijn, met *sakoeai* (*gerstkorrels*) worden bestrooid, een welkomstgroet, die zij op dezelfde wijze beantwoorden. Dit dient als zinnebeeld, dat men elkander een overvloedig geluk toewenscht.

verwant of, indien deze er niet zijn, door ieder ander persoon, onder voorwaarde echter dat het altijd iemand moet zijn, die zijn godsdienstige plichten trouw en met nauwgezetheid waarneemt.

Verder geschiedt zij ten overstaan van vier getuigen, van wie in de eerste plaats eveneens verlangd wordt, dat zij vrome burgers zijn, terwijl als tweede voorwaarde geldt, dat die functie door geen dooven of hardhoorenden mag vervuld worden.

De bruidegom biedt den wali de beteldoos met pinang en sirih aan en verzoekt hem met de huwelijksinzegening een begin te maken, waarop deze een soort van formulier voorzegt, dat door den aanstaanden echtgenoot zoolang met duidelijke stem moet worden nagezegd, totdat er niets meer aan ontbreekt. Thans is de trouwplechtigheid afgeloopen en ontvangen de vier getuigen van den jonggetrouwde eenig geld, waarna hij zich naar de woning van zijn vrouw begeeft, om zich daar met de aanwezigen nogmaals aan al de gereedstaande versnaperingen te goed te doen.

De gemoedsaandoeningen der jeugdige bruid worden gedurende die inzegening al zeer weinig op de proef gesteld, wijl zij met een paar vriendinnen in haar vertrek is achtergebleven en in dat samenzijn slechts voor een oogenblik wordt gestoord, wanneer men haar, even vóór dat het huwelijk voltrokken zal worden, de vraag komt doen, of zij bereid is zich met den bedoelden jongeling in den echt te verbinden.

Ook al is zij daartoe zeer genegen, dan brengen de vormen toch mede, dat zij eerst doet, alsof zij de vraag niet gehoord heeft, om eindelijk, nadat deze nog eens herhaald is, zachtjes *ja* te zeggen.

Nadat men het een en ander genuttigd heeft, gaat men nogmaals over tot het volbrengen van een formaliteit.

De meermalen genoemde afgezant nl. plaatst voor de aanwezigen de betelschaal, waarin zich thans twee kains, één met gouddraad gestikte en één kain boegis en twee geldsommen, de een ter waarde van één gulden en de andere van

f 1.60, bevinden. Deze kain benevens de *f* 1.60 worden aan den echtgenoot overhandigd ten teeken dat, zoolang zij onder zijn berusting zijn, hij het huis van zijn vrouw als het zijne zal blijven beschouwen.

Eigenaardig noemt men ze *kain panibŏ* (1) en *oeang pambari* (2), terwijl de gulden onder den naam van *oeang tali* of *oeang toengkè*ˢ (3) bekend is. Dit laatste nl. wordt door een der bloedverwanten van den bruidegom in ontvangst genomen als zekerheid dat, bij mogelijke ontbinding van het huwelijk voor er kinderen zijn, de man de eerstgenoemde twee geschenken aan zijn vrouw zal teruggeven. Is hij daartoe niet bereid, dan moet hij, die de *oeang tali* ontvangt, ze door andere van gelijke waarde vergoeden.

Is deze plechtigheid, waarbij ook weer evenveel gegeten en gedronken als gesproken wordt, afgeloopen, dan keeren de gasten huiswaarts, het echtpaar achterlatende.

Den volgenden dag worden man en vrouw door eenige bloedverwanten van den eerste afgehaald, om in keurig feestgewaad gedost bij zijn familie op nieuw onthaald te worden. Men noemt dit *makan barisoeă*ˢ (4), omdat men doorgaans gewoon is het den dag na het huwelijk te nuttigen. Dergelijke partijtjes herhalen zich nog eenige malen, totdat eindelijk, als alle feestelijkheden afgeloopen zijn, de man bij zijn vrouw gaat inwonen. Alvorens echter zijn nieuwe woning te betrekken, is het gebruikelijk, dat hij haar het een en ander geschenk toezendt, gewoonlijk bestaande uit twee kippen, een stuk vleesch, een weinig gebak, klappers en pisang, wat

(1) *Panibŏ* van *tibŏ* ≒ *taba*, aankomen, verschijnen.

(2) *Pambari* van *bari* ≒ *beri*, geven, schenken, toestaan; dus gift, geschenk.

(3) *Oeang tali* of *oeang toengkè*ˢ, geld, dat dient om te verbinden, of tot zekerheid voor het nakomen eener belofte, een som als waarborg.

(4) *Barisoeă*ˢ ≒ *barisoek*, morgen. — In sommige negorijen spreekt men van *makan pasinggah* (*singgah*, vertoeven, aanleggen, ergens aangaan).

de Maleier gewoonlijk uitdrukt door *manapoeă*[s] *djandjang*. (1)

Alle gelden, die bij bovengenoemde gelegenheden aangeboden worden, zijn van het *pamboeko kato* afhankelijk, welk laatste volgens de adat kan voldaan worden met 5 *koepang-tangah doeŏ poeloeăh* (2) of met 5 *amèh* 5 *koepang* of met 10 *amèh-tangah tigŏ amèh*.

De waarde van de gift is echter niet gelijk aan die, welke de benaming zou doen veronderstellen, doch bedraagt slechts zooveel, als aangegeven is door het laatste gedeelte er van. (3) Zoo b. v. betaalt men voor de eerste slechts 50 cents, d. i. de helft der opgenoemde som, voor de tweede geeft men een halven gulden en de derde voldoet men met één gulden. Waar verder gesproken wordt van *satahiă sapahŏ* (acht gulden), geeft men *sapahŏ*, d. i ƒ 1.60, terwijl eindelijk *sakati limŏ* (*tahiă*) of 160 gulden in werkelijkheid 32 gulden bedraagt. Is nu b. v. het *pamboeko kato* 15 *oeang*, dan bedraagt de som als *parantjah laboeăh* 5 *koepang*; was zij 5 *koepang* dan zou het tweede *tangah tigŏ amèh* zijn en zoo vervolgens. Gewoonlijk echter komt de som van 5 *koepang* voor, terwijl *sakati limo* slechts hoogst zelden betaald wordt.

Blijkt uit het bovenstaande dat van *paoera*[s] *sèlo* of *oeang pandjapoei*[s] gesproken wordt, wanneer het huwelijksaanzoek van de zijde van het meisje komt, zoo heeft men het ook somtijds, indien zij tot het huwelijk wordt uitgenoodigd. Men heeft b. v. voor den jongeling een geschikte vrouw op het oog en zendt daarom in het geheim iemand naar haren oom, ten einde te vernemen, of er bij hem ook tegen een verbintenis tusschen de jongelieden bedenkingen bestaan. Neemt de oom er genoegen mee, dan kan hij aan het plan een be-

---

(1) *Manapoeă*[s] *djandjang* = *menepoek djandjang*, den trap opgaan, betreden.

(2) Omtrent deze en volgende geldswaarden zie men de aanteekeningen.

(3) De geheele som nl. wordt doorgaans wel aangeboden, doch het eerste gedeelte er van terstond weder teruggegeven. In sommige negorijen zelfs is het de gewoonte, alleen den betelschaal met pinang en sirih aan te bieden.

gin van uitvoering geven, door iemand met de sirihdoos en toebehooren tot het doen van een formeel huwelijksaanzoek te zenden, waarbij eveneens de gemelde formaliteiten in acht genomen worden.

De hier beschreven plechtigheden mogen niet op alle plaatsen onafscheidelijk aan het trouwfeest verbonden zijn, overal bestaat er evenwel zeer veel overeenkomst en dat de hiergenoemde oorspronkelijk van algemeen gebruik waren, blijkt uit de omstandigheid, dat in de meeste negorijen de benamingen met hun beteekenis volkomen bekend zijn, ook al blijft de bevolking er zich niet strikt aan houden.

Te Kota-Gadang b. v, een kampong in de onmiddellijke nabijheid van Fort-de-Kock, gaat om over het opgevatte plan te spreken, van de zijde der jonge vrouw in plaats van een mannelijk afgezant, een van de vrouwelijke familieleden de ouders van den begeerden echtgenoot opzoeken. ([1]) Den dag, waarop men de *tando* zal wisselen, worden al de vrouwelijke bloedverwanten door de ouders van de bruid gevraagd daarbij tegenwoordig te zijn. Dit geschiedt met tweeërlei doel. Eerstens wil men daardoor bekend maken, dat een der nichtjes gaat trouwen en ten andere wil men den bruidegom op de hoogte brengen, wie hij verplicht is bij zijn huwelijk een uitnoodiging te zenden. Zoo ook worden de vrouwen, die aan den man verwant zijn, door zijn moeder tot genoemde plechtigheid uitgenoodigd, hetgeen hem tot aanwijzing dient, welke personen hem op den trouwdag naar de woning van zijn aanstaande echtgenoote zullen begeleiden. De *tando*, die dezelfde zijn als de straks genoemde, worden hier in de woning van den bruidegom gewisseld, terwijl bij deze gelegenheid tevens de *oeang tuli* of *toengkatan* en de *oeang pandjapoei* in ont-

([1]) De bruid mag na de verloving niet dan in noodzakelijke gevallen haar woning verlaten. Zij wordt ook doorgaans één dag voor het huwelijk door de ouders of andere bloedverwanten van den bruidegom afgehaald, om in hun woning tot 's morgens heel vroeg te overnachten. Hetzelfde geschiedt met den bruidegom.

vangst genomen worden. Het eerste wordt hier echter niet aan één persoon overhandigd, maar ter uitdeeling gegeven aan al de mannelijke bloedverwanten van de vrouw, terwijl haar schoonmoeder het tweede (*oeang pandjapoei*) in ontvangst neemt. — Ook hier zijn zij, die de *oeang tali* ontvangen, verplicht om bij echtscheiding b. v. „*kŏ njampang hajam di moesang, kabau tatjoeri*" (1) te zorgen, dat de vrouw het door haar geschonkene terugontvangt.

Vóór den trouwdag zendt de bruidegom zijn bruid een stuk katoen benevens eenige snuisterijen, als een borstel, een spiegeltje en een pinangmesje.

Op den dag, waarop de huwelijksplechtigheid zal plaats hebben, gaan de straks genoemde vrouwen, die tot de familie van den man behooren, ieder voorzien van een korfje rijst (± 4 pond) en een stuk zwart doek van ongeveer twee meters (beide als huwelijksgift aan de jonge vrouw), hem afhalen om hem in feestgewaad uitgedost naar de bruid te volgen. Aan het hoofd van dezen optocht gaat een knaapje, die een kip en een haan onder den arm draagt. Zoodra men op kleinen afstand van de woning is gekomen, begint hij te schreeuwen en knijpt tegelijkertijd de kip onder den staart. Deze, daarvan niet gediend, geeft haar ontevredenheid door een luid gekakel te kennen, natuurlijk tot groot genoegen van de feestgenooten. Op deze eigenaardige wijze wordt de familie der bruid verwittigd, dat de stoet in aantocht is. Eerst na de voltrekking van het huwelijk wordt de haan naar de woning van 's mans moeder gebracht, terwijl de kip wordt achtergelaten om eieren te leggen en te broeien in den hof van de jonge bruid.

Nadat men de voeten van den bruidegom beneden aan den trap van het huis heeft gewasschen (2), begeeft men zich

(1) „*Er mocht eens een moesang bij de kip geweest of de buffel mocht eens gestolen zijn*" d. w. z, indien blijkt, dat de vrouw met andere mannen in aanraking geweest is, of de man door een andere schoone bekoord wordt.

(2) Doorgaans gebruikt men daartoe een theepot met water, waarmede nee of ander familielid den bruidegom opwacht.

naar boven, waar dan in het groote familievertrek de huwelijksinzegening op de bovengemelde wijze plaats heeft.

De jonggetrouwden betalen ieder zes gulden, waarvan de eene helft onder de getuigen verdeeld en de andere in de moskee bewaard wordt. Op den avond van dezen dag volgt de jonge man zijn vrouw in haar vertrek, waar hij haar, omdat zij nog te verlegen is om met hem alleen te zijn, in gezelschap van een paar oude vrouwen aantreft. Eerst na twee dagen trekken dezen zich terug.

Ook hieraan is weer een feestelijkheid verbonden, nl. het nuttigen van de zoogenaamde *nasi tjampa* of *nasi pandoeo harian* (1), wat doorgaans nog denzelfden nacht of 's morgens vroeg geschiedt. Er wordt voor de gasten, ten teeken dat het echtpaar meer vertrouwelijk is samengeweest, een weinig rijst gekookt, waarvan ieder slechts een handvol gebruikt en het grootste gedeelte weggeworpen wordt als zinnebeeld, dat alle twist en tweespalt tusschen man en vrouw mogen uitblijven.

Twee of drie dagen later komen de vrouwelijke familieleden van de vrouw het *oeang pambari* en de *kain panibŏ* naar de woning van haar schoonmoeder brengen. Van het eerstgenoemde wordt het geld, dat als *oeang pandjapoei* gegeven was, afgehouden. Zooals gezegd is, worden deze geschenken bij echtscheiding teruggegeven. De ouders van de bruid betalen alle onkosten voor de feesten en formaliteiten, en worden daarin, zoo hun eigen middelen niet toereikend zijn, door den oom geholpen.

Zoo als blijkt, wordt het echtpaar op sommige plaatsen in de woning der bruid, op andere in den tempel vereenigd. Vrij algemeen echter heeft de inzegening bij het groote trouwfeest (*kawin djŏ ara*) aan huis plaats.

---

(1) *Tjampa*, wegwerpen.

(2) *Nasi pandoeo harian*, rijst, die op den tweeden dag gegeten wordt.

Het zoogenaamde *kawin kètè* is het huwelijk in zijn eenvoudigste vormen. Als de ouders van weerszijden daarin genoegen nemen, wordt het zonder verder uiterlijk vertoon gesloten.

De leefwijze der jonggehuwden regelt zich naar een der drie volgende gevallen:

1°. De man geeft zijn vrouw uit eigen middelen geld om in alle behoeften te voorzien. Men noemt dit *bali*. (¹)

2°. De man, die zelf geen geld of landerijen bezit, zorgt voor die zijner vrouw. Heeft ook deze er geen, dan tracht hij een sawah in leen te krijgen, of hij bewerkt onder vastgestelde voorwaarden die van anderen. Dit is bekend onder den naam van *oesahŏ*. (²)

3°. De man, die in het bezit van sawah is, geeft de opbrengst daarvan aan zijn echtgenoote. Dit heet *baŏ*. (³)

In sommige negorijen echter komen de beide laatste gevallen niet voor.

Het *kawin nan basandi sjara* of *nan sabana adat* (⁴) is volgens overlevering een godsdienstige instelling, door zekeren Sjeich Ibrahim voorgeschreven in navolging van de plechtigheden, die bij het huwelijk van den grooten profeet plaats hadden, waarom het dan ook op goddelijke voorschiften heet te berusten. Aan dit huwelijk is een bruidsmaal (*djamoe moempalai = mampelai*) (⁵) verbonden, om aan belangstellenden te verwittigen, dat de jonggetrouwden met elkander nader kennis gemaakt hebben. De gasten, die van heinde en ver uitgenoodigd worden, bedanken niet dan in de uiterste noodza-

---

(1) *Bali*, koopen.

(2) *Oesahŏ*, vlijt, werk, werkzaamheid, arbeid.

(3) *Baŏ*, brengen, aanbrengen, meebrengen.

(4) *Nan sabana adat* noemt men alle zeden en gewoonten, die gegrond zijn op de voorschriften in de Koran.

(5) *Moempalai*, bruid of bruidegom.

kelijkheid, omdat een niet deelnemen als zondigen tegen God beschouwd wordt.

Voor haar, die nog nimmer getrouwd is geweest, duurt het feest zeven, voor anderen slechts drie dagen, terwijl het daarenboven gebruikelijk is, den jongen bruidegom des Vrijdags in feestelijken optocht naar de moskee te brengen.

Deze instelling wordt slechts in enkele negorijen o. a. van het laras *IV Angkè*[s] aangetroffen, doch komt ook daar niet zeer dikwijls voor.

Het groote trouwfeest, zooals het volgens de adat behoort plaats te hebben en daarom dan ook *nan di adatkan* of *adat djahiliăh* (¹) wordt genoemd, dagteekent reeds uit den tijd van Katoemanggoengan en Parapatih Sabatang. Het ging gepaard met groote optochten, dobbelspelen en hanengevechten, voor welk laatste volksvermaak een groote stellage werd opgericht, waar de toeschouwers zich omheen schaarden en aan welke laatste omstandigheid het feest zijn naam *kawin djŏ galanggang* te danken heeft.

Het beloop er van kwam in het kort hierop nêer.

Iemand, die rijk en van aanzien was en een zijner bloedverwanten wilde uithuwelijken, riep de voornaamste ingezetenen te zamen om hun mede te deelen, dat hij een hanenkloppartij op groote schaal wilde houden; met het doel om bij die gelegenheid een partuur voor een van zijn naastbestaanden te zoeken (*mamantjang galanggang akan mantjahari djoedoe kamanakan* (²). Was dit goedgekeurd, dan ging men over tot het rondzenden van de uitnoodigingen, d. w. z. men zond naar de hoofden van verschillende negorijen pinang en sirihblaadjes

(¹) *Adat nan diadatkan* zijn de instellingen, zooals zij van de vroegste tijden tot heden onveranderd in alle negorijen in gebruik zijn. Men spreekt dan ook van *adat djahiliăh*, d, i. overoude adat. Men heeft ook nog adat *nan taradat*, dat zijn instelingen die van jongere tijden afkomstig zijn of ook nog dagelijks in het leven geroepen worden. Zij zijn in verschillende negorijen verschillend.

(²) *Mamantjang*, een palisade maken; *djoedoe*, weergade; *kamanakan*, neven en nichten.

samengebonden ter uitdeeling aan hen, die tot de uitgenoodigden zouden behooren. Vervolgens slachtte men één of meer buffels, waarvan het vleesch verdeeld werd onder de ingezetenen van de plaats, waar de ontwerper woonde, wijl zij de eer hadden al de opgekomen gasten, zoolang de feestelijkheden duurden, te logeeren (*mamaoei*ˢ *djamoe*) ([1]).

Als de *galanggang* opgericht en met vlaggen en wimpels versierd was, werden de gasten onder het slaan op een menigte muziekinstrumenten naar het feestterrein opgeroepen en bij de verschillende huisgezinnen geherbergd. Nadat men zich zeven dagen met hanengevechten vroolijk had gemaakt, gaf hij, van wien het feest uitging, bericht, dat hij een geschikte partij voor zijn bloedverwant had gevonden en thans de feestelijkheden wenschte te staken, ten einde het noodige voor de trouwpartij in gereedheid te brengen. Zoodra het huwelijk voltrokken was, begonnen voornoemde vermakelijkheden op nieuw en duurden nu weder zeven dagen.

De *galanggang* was van tweeërlei vorm. Men had n. l. het model van *Koto-Piliang* en van *Bodi-Tjaniago* ([2]). De eerste was vierkant en in het rond met palen afgezet, terwijl in het midden een hoogte van aarde was gemaakt. De uitgestrektheid er van was ongeveer zeven of acht meters in het vierkant, de hoogte $1^1/_2$ à 2 meters. De tweede bestond slechts uit op elkander gestapelde graszoden en was zonder eenige afsluiting. Het verschil tusschen beider samenstellingen zou voortspruiten uit de omstandigheid, dat tot de eerste soekoe de afstammelingen behooren van Katoemanggoengan, die als de voornaamste van de twee bovengenoemde vorsten bekend is.

Het *kawin djö galanggang* wordt tegenwoordig in zijn oorspronkelijken vorm niet meer aangetroffen. De feestelijkheden en formaliteiten echter, die het *kawin djö ara*ˢ vergezellen, doen

---

([1]) *Mamaoei*ˢ *djamoe*, onthalen, eten en drinken aan de gasten geven (van *paoet*).

([2]) Koto-Piliang en Bodi-Tjaniago zijn de twee groote takken, waarin de Maleische bevolking zich eeuwen geleden aanvankelijk verdeelde.

dit het eerstgenoemde zeer nabij komen, met dit verschil nog, dat hij van wien het uitgaat, daarvoor ook alle onkosten draagt. Dit is omdat, zooals de Maleiers zeggen: *sia maladjang*, *sia patah*, wat overeenkomt met ons: wie de lusten hebben wil, moet ook de lasten dragen.

Hoe het bij zulk een gelegenheid toegaat, wordt in onderstaande beschrijving aangegeven.

Hij, die plan heeft het huwelijk op de aanzienlijkste wijze te vieren, roept benevens de familieleden, de panghoeloe's en andere voorname ingezetenen bijeen, ten einde zijn voornemen bekend te maken.

Nadat de *djoearö* (ceremoniemeester) ieder naar rang en stand eene plaats heeft aangewezen, deelt hij na een sierlijken aanhef mede, dat de gastheer de belofte gedaan heeft om, als hem een zoon of dochter geschonken werd, zijn kind volgens de instellingen van het groote huwelijk in den echt te doen treden, waarom hij nu bij deze gelegenheid wenscht te vernemen, of daartegen ook bedenkingen bestaan.

Hebben de panghoeloe's hem de toestemming daartoe gegeven en is de dag bepaald, waarop de plechtigheid plaats zal hebben, dan wordt er het een en ander rondgediend en blijft de vergadering onder gezelligen kout nog eenige oogenblikken bijeen. De tijd, die nog verloopen moet, voor dat het gewichtige oogenblik daar is, wordt door den ontwerper besteed aan het bijeenbrengen van alles, wat voor het feest noodig is, terwijl men van den kant der bruid reeds twee of drie dagen vroeger begint met het geven van kleine feesten. Haar ouders laten daarvoor een buffel slachten en noodigen de vrouwelijke familieleden ten hunnen huize uit, om den bruidegom met muziek te gaan afhalen (*mandjapoei laki-laki*) en naar de woning van zijn aanstaande vrouw te geleiden. Daar heeft dan de huwelijksinzegening plaats.

Nadat men zich aan eten en drinken te goed gedaan heeft, keeren de meesten huiswaarts, terwijl onder vroeger aangegeven voorwaarden het echtpaar samenblijft. Den volgenden

dag gaat eene groote menigte vrouwen, allen rijst en gebak medebrengende, het echtpaar afhalen, om het naar de woning van den man te begeleiden, waar men dan nogmaals feestviert.

Ter hoofdplaats Fort-de-Kock, waar men ten gevolge van voortdurende aanraking met Europeanen, ook hunne gewoonten tracht na te bootsen, heeft zulk een optocht zeer veel van haar oorspronkelijkheid verloren en ziet er dan ook in menig opzicht allergrappigst uit.

Aan het hoofd er van wandelt of rijdt het jonge paar gevolgd door een stoet, die vooral onder het mannelijk personeel, een mengelmoes van Europeesche netheid en Maleische slordigheid vertoont. Ofschoon in de kampong gewoon blootsvoets te loopen, hebben enkele fatten zich uitsluitend voor deze gelegenheid, nauw sluitende, liefst verlakte schoenen aangeschaft en kijken bij iederen voetstap met trotschen blik naar dit knellende, doch in hun oog zoo deftig weeldeartikel.

De gebruikelijke wijde Atjeh broek is ditmaal door een van Europeesch maaksel, dikwijls op de vendutie van een of ander vertrekkend ambtenaar bemachtigd, vervangen. Op soliditeit er van wordt minder gelet; spanbroeken echter zijn zeer gewild en worden met grof geld betaald.

Bij voorkeur wordt dit kleedingstuk dan nog zoo hoog opgehaald, dat bij afwezigheid van kousen, een paar bruine enkels ongeroepen te voorschijn treden. Eén buisje is natuurlijk niet genoeg, men moet van het dagelijksche afwijken. Een wit, dikwijls nog met veelkleurige bandjes afgezet onder en een geel boven, verhoogen het feestelijk aanzien. Een gekleurde kain, die thans zoo kort mogelijk om de lendenen neerhangt, en een bonte hoofddoek voltooien eindelijk het geheel, waarbij steeds zooveel mogelijk zorg gedragen wordt, dat geen der kleuren van het spectrum wordt vergeten.

Aan weerskanten van dezen optocht vertoonen zich eenige ruiters, sommigen gezeten op afgeleefde paarden, die bijna dien naam niet meer verdienen.

Toom, stang, kinketting, stijgbeugels, kortom de geheele uitrusting ziet er allerdroevigst uit en zou zelfs een opkooper van oud roest doen glimlachen. Toch hebben die ruiters dikwijls nog kaplaarzen aan! Anderen zitten op zeer fijne vurige paardjes, die behoorlijk zijn opgetuigd en wier berijders meer smaak aan den dag leggen. Jolig en dartel trippelen zij voort naast hun afgesloofde verschimmelde broeders, die slechts enkele malen teekenen geven, dat de vroegere levenslust nog niet is uitgedoofd. Het ligt niet aan den ruiter, als zijn ros niet opgewekt is, want het dier is aan den hals voorzien van een band met dikberoeste bellen ter grootte van een bierglas, die door hun onophoudelijk gerinkel het beest tot razernij zouden brengen, indien er nog eenig vuur in zat. Alleen als de stoet zich in beweging stelt, zijn deze ruiters op zijde er van. Zoodra men echter eenige passen geloopen heeft, snellen zij in den meest ongeregelden gang vooruit en stormen somtijds hier of daar den ingang van een kampong of het erf van een Europeaan binnen.

Het rijtuig, waarin de jonge lieden langzaam voortgaan, is gewoonlijk van slecht allooi en zou als antiquiteit dienst kunnen doen. Bruid en bruidegom, omhangen met een groot gewicht aan goud en edelgesteenten, voor die gelegenheid van vrienden en bekenden geleend, zitten als wassenbeelden naast elkander.

De vrouwen, getrouw blijvende aan de kleederdracht van haar overgrootmoeders, maken over het algemeen een gunstige uitzondering.

In de kampong echter, waar de bewoners minder in aanraking met onze landgenooten komen, treft men zulk een smaakloos tooisel nimmer aan, en daar heeft een dergelijke optocht werkelijk een schilderachtig aanzien.

Het jonggetrouwde paar is rijk gekleed. Daar achter volgen de meisjes en jonge vrouwen in effen zwart, gebloemde en gekleurde baadjes rijk met gouddraad gestikt, waarbij een van dezelfde stof geweven kain en van goud schitterende

salendang sierlijk afsteken. Aan het koolzwarte haar is ditmaal wat meer zorg besteed; het is met gouden spelden opgestoken en bij sommingen ook van een zilveren of gouden hoofdtooisel voorzien. Velen hebben daarbij een allerliefst uiterlijk en een sierlijk gebouwd lichaam.

De mannen, die achteraan komen, maken over het algemeen minder werk van hun toilet, doch geven aan het geheel een opwekkenden, vroolijken indruk.

Nadat de menigte zich in de woning van den bruidegom aan allerlei versnaperingen heeft vergast, keert zij weer voor eenige uren huiswaarts met de vroolijke gedachte, om man en vrouw tegen den avond op dezelfde manier ook behoorlijk thuis te brengen. Doorgaans komen na dezen stoet nog eenige jongelieden, vrienden of bekenden van den bruidegom aan, om door spel en zang het hunne ter opluistering bij te dragen. Men denke bij deze liederen, die doorgaans geimproviseerd zijn niet aan schoone poëzie. Zij hebben hoofdzakelijk het goede doel de feestvreugde aan te wakkeren en gaande te houden.

Een enkel voorbeeld ter kennisneming:

Pantjalang dari Banghoeloe
Mandjapoei' pioen ka Manggala.
Bangkalai toean nan dahoeloe
Kini baharoelah takana.

hetgeen beteekent: „Een prauw van Bangkahoeloe ging opium van Manggala halen. Het werk wat ge vroeger begonnen zijt, wordt eerst heden door u volbracht."

Zooals men ziet, hebben de eerste regels geen of een zeer duistere beteekenis, terwijl de laatste twee op bruid en bruidegom van toepassing zijn.

Van bovenstaand lied zingen twee personen, die aan het hoofd van het troepje loopen de eerste twee, twee anderen daarna de laatste twee, terwijl de gansche menigte eenige oogenblikken daarvoor stilstaat. Zoodra er gezongen is, wordt door luid geroep te kennen gegeven, dat men verder wil

en zoo ziet men hen weer lustig voortgaan, om, na een honderdtal passen geloopen te hebben, weer een ander stukje te doen hooren. Men geeft er den naam aan van *banjanji bondong.* (¹)

Op het erf voor de woning van de bruid gekomen, gaan de vrouwen naar binnen, terwijl de mannen zich op het plein nederzetten, waar zoowel als in huis, vleesch, rijst, gebak en koffie klaar staan. Ook hier beijveren zij zich elkanders lachspieren in beweging te brengen, wat bij den Maleier niet veel moeite kost. Toch kan men er een enkele maal een geestigen zet hooren.

Zoo gevoelt b. v. een grappenmaker, die wat te ver naar zijn zin van de lekkernijen verwijderd is, behoefte om zich een oogenblikje te vermaken ten koste van hem, wien een betere plaats ten deel viel. Hij zal daarom een stukje zingen:

Datoeă̊ rang kajŏ nan Gadang
Baroemah di tapi laboeăh;
Makan laoeă̊ nā̊ nan gadang
Goebalŏ kabau indā̊ amoeăh. d. i.

„Datoek orang kaja nan Gadang woont aan den kant van den weg. Als hij vleesch eet, wil hij graag groote stukken hebben, wat de eigenaar van den buffel hem echter niet toestaat."

De laatste twee regels treffen doel en hij, op wien ze gemunt waren, zal nu ook van zijn spotterstalent eens blijken geven, door te zingen:

Bapoepoeī̊ basikapompong,
Basaroenai batang padi.
Si Pado Poetiăh nan sambong
Bakato mamoetoeih hati. (²) d. i.

(¹) *Bondong,* o. a. met velen tegelijk gaan, stroomen (van personen).

(²) De Maleier bindt aan het eind van den padihalm een opgerold klapperblad, waardoor het geluid verstrekt wordt. De nabootsing van dit sterkere geluid is *pompong.* Heeft men geen klapperblad, dan gebruikt men de hand er voor. Het geluid van de *saroenai,* een soort van klarinet, wordt nagemaakt op een padihalm, waarin gaatjes geboord zijn.

„Als men op de fluit speelt, brengt men het geluid van *pompong* voort; en als men op de *saroenai* spelen wil, is het goed daarvoor een padihalm te gebruiken. *Si Pado Poetiăh*, die een schreeuwer, een langtong is, kan niet anders dan dingen zeggen, die een ander kwetsen."

Pantons van dezen aard verwekken een algemeene hilariteit, te meer daar de toehoorders van elken regel *iŏ! iŏ!* mogen laten hooren.

Men geeft ze den naam van *njanji baongoˢ* (¹).

Heeft men zich op deze wijze een poosje vroolijk bezig gehouden, dan noodigt de ceremoniemeester de gasten uit om boven te komen, waar de feestvreugde nog geruimen tijd voortduurt en de welsprekendsten wedijveren in heildronken, bruidegom en bruid toegebracht.

Hij, die het eerst aan de beurt is, noemt de verplichtingen op van getrouwden in geval hun huwelijk met kinderen gezegend wordt. Deze zijn omtrent een spruit van het mannelijk geslacht het *mangabangkan* (²), het *mambadaˢ* (³), het afknippen van den *goembaˢ* (⁴), de *besnijdenis* en het *huwelijk* en voor een meisje het *boren van gaten in de oorlellen*, *het besnijden* en het *trouwen*.

Daarna roept hij alle mogelijke zegeningen over het huis der jonggehuwden in.

Hij hoopt, dat het moge worden als een galerij in Atjeh;

(¹) *Angŏˢ* = *angap*, beantwoorden, om de beurt iets zeggen, toasten.

(²) *Mangabangkan* is met een *abang* het kind in de bescherming van God en den grooten Profeet aanbevelen, wat geschiedt door een vroom Muzelman. De *abang* (*bang*) is de oproeping tot het gebed in de moskee, onder de woorden: God is zeer groot enz. (zie Woordenboek VAN DER TUUK).

(³) *Mambadaˢ*, als het kind een maand oud is, wordt het in de rivier gebaad en vervolgens met bedak ingewreven.

(⁴) De Maleische kinderen dragen tot op zekeren leeftijd één, twee, tot zeven staartjes aan het hoofd. Deze worden *goembaˢ* genoemd en zijn het kenmerk van een vrije geboorte. Zij worden afgeknipt, zoodra de ouders wat geld hebben, om daarvoor een kleiner of grooter feest te vieren.

zoo groot als de afstand, die een hollend paard of zwevende *koebin* (1) in een oogenblik aflegt! De voorhof moge effen zijn als een gepolijste betelschaal; het moge een plaats worden waar de jeugd zich vroolijk maken kan met het *tondèh* (2) spel en de schermmeesters hunne zwaarden kunnen kruisen!

De muziekinstrumenten, die zich bij afwisseling laten hooren, zijn voornamelijk de *poepoet*, een fluitje van bamboe, de *soeling*, een dwarsfluit en de *rabab*, een soort van viool. Zij dienen zoowel om bespeeld te worden als ter begeleiding van de liedjes, die door de spelers ten beste gegeven worden. Verder vindt men er nog de *hadŏˢ* en de *talempong*.

De *hadŏˢ* (*edap*) is een soort van trom aan één zijde met kalfs- of geitenleer bespannen. Hij wordt op de knie gezet met de holle zijde naar den speler. Er wordt met beide handen op geslagen ter begeleiding van hem, die een stukje wil voordragen b. v. het volgende:

O dindin, dindin, O dindin
Sibadindin pai manggatah,
Kanailah anaˢ bandoen-bandoen;
Di tapi riaˢ nan mamatjah,
Kŏˢ di tangah aloen baraloen.

d. w. z.

„Si Bandindin gaat vogels vangen (n. l. met een langen stok, aan het einde met gom bestreken) en krijgt jonge bandoens (kleine vogels met blauwachtige veeren) te pakken. Aan het strand gekomen breken de golven, in volle zee rollen zij statig achter elkander voort."

De eerste regel dient slechts tot aanhef, terwijl de laatste twee zinnebeeldig zijn voor de toonen van de *hadŏ*.ˢ Met de linkerhand n. l. slaat men op den kant van het instru-

---

(1) *Koebin*, een soort van vliegende hagedis.

(2) De *tondèh* (kemiri) is een harde noot, die de Maleische kinderen gebruiken, zooals onze Hollandsche jongens hun knikkers.

ment, waardoor kort op elkander volgende toonen worden voortgebracht, terwijl met de rechterhand in het midden zwaardere en langere toonen worden aangegeven (zie verder *tengkah* Wdb. VAN DER TUUK). De nabootsing van deze toonen is *gadibèʼ*, *gadibèʼ*, *gadibèʼ*, *poem*, *poem*.

De *talèmpong* bestaat uit eenige aan elkander verbonden koperen bordjes. De naam er van is een nabootsing van het geluid, dat er door voortgebracht wordt. Gewoonlijk wordt er op geslăgen door twee personen, van wie er een de zware en de andere de lichte toonen laat hooren.

Een zelfde onthaal heeft nog eenmaal ten huize van den man plaats, terwijl de optochten en het geven van partijtjes ter eere van de jonggetrouwden nog dagen voortduren. Tot besluit geeft de echtgenoot aan zijn goede kennissen nu nogmaals een feestje, dat bekend is onder den naam van *manoendjoeăʼkan djandjang* (1), omdat het ten teeken dient, dat de man zijn nieuwe woning gaat betrekken.

In sommige streken is het een verplichting, dat de man in ruil voor de *satahiă sapahŏ*, een kain *sapatagăʼ* (2), aan zijne vrouw een sawah afstaat, die minstens 12 *katidiăng* (3) rijst per jaar oplevert. Men noemt dit *tapoeăʼ basamboeiʼ*, *hilang badjawèʼ* (4). Wil men later scheiden, dan moeten, zoo het huwelijk nog kinderloos is, ook deze geschenken van weerszijden teruggegeven worden. Zijn er echter kinderen, dan staat de vader op hun verzoek in den regel toe, dat de moeder nog twee of drie jaar het vruchtgebruik van het geschonkene geniet.

(1) *Manoendjoeăʼkan djandjang*, de trap of ladder aanwijzen; fig. wijzen of zeggen, waar men woont.

(2) *Sapatagaʼ*, een geheel stel, van *tegak*, overeind, opgericht, staande.

(3) Zie omtrent *katidiăng* in de Aanteekeningen hier achter.

(4) *Tapoeăʼ basamboeiʼ*, *hilang badjawèʼ*, fig. voor: wat men geeft, wordt teruggegeven; wat men kwijt raakt, krijgt men weder; met dezelfde munt betalen, vergelden.

AANTEEKENINGEN.

(*a*) *Satahiă sapahŏ* vertegenwoordigt volgens de adat een waarde van 20 *amèh.* Wijl men voor de *amèh* onzen gulden in de plaats stelt, is men doorgaans gewoon voor eerstgenoemde geldsom ook 20 gulden aan te geven. De waarde van deze *amèh* — eigentlijk 40 cent — is in de onderscheidene negorijen van de Bovenlanden verschillend, zoodat *satahiă sapahŏ* zoowel *acht* als *twintig* of *vier en twintig* of *twee en dertig gulden* beteekent.

Dit verschil spruit voort uit de waarde, die aan één *oeang* (het 24ste deel van een *thail*) gegeven wordt. Een *oeang* kan nl. zijn zes *piti hitam* of zes *piti sirah*, maar ook acht *piti sirah.*

Zes piti sirah is gelijk aan 5 *centen* en *zes piti hitam* is daarvan het derde deel. Men heeft dus:

1 *amèh* = 24 *oeang anam piti hitam* = 24 × 6 = 144 *piti hitam* of 48 *piti sirah* = 8 × 5 of 40 centen.

16 *amèh* = 6,40 gulden.

1 *pahò* = $^1/_4$ *amèh* = 1,60 „

8,— gulden voor *satahiă sapahŏ*

of

1 *amèh* = 24 *oewang anam piti sirah* = 144 *piti sirah* of 12 × 10 cents = 1,20 gulden.

16 *amèh* = 16 × *f* 1,20 = 19,20 „

1 *pahò* 4,80 „

24,— gulden voor *satahiă sapahŏ*

of

1 *amèh* = 24 *oeang salapan piti sirah* = 192 *piti sirah*
of 16 × 10 cents = 1,60 gulden.
16 *amèh* = 25,60 gulden.
1 *pahŏ* = 6,40 „

32,— gulden voor *satahiă sapahŏ.*

Amèh wordt dikwijls voor *rial* gebezigd ; deze laatste onderscheidt men in *rial padang* en *rial sawah.*

De *rial padang* heeft 24 *oeang* 6 *piti hitam* = *f* 0,40.

De *rial sawah* heeft 20 *oeang* 6 *piti hitam* = 40 *piti sirah* (op Padang rekent men de *rial* op 2 gulden).

Verder heeft men nog:

sakoepang poeloeăh = 6 *oeang poeloeăh* (*piti sirah*) = 50 ct.
sakoepang anam = 6 „ *anam* (*piti sirah*) = 30 „
of
(*piti hitam*) = 10 „
oeang mimi = 2 „ *anam* = 10 „
oeaag poeloeăh = 10 „ *piti sirah*
satèhèng = 3 „ „ „ = $2^1/_2$ cent.

De rijksdaalder woordt *ringgi**, de gulden *roepiah*, de halve gulden *soekoe* en het kwartje *tali* genoemd.

De maten, die men gebruikt om stukgoederen te meten zijn:

Sakaboeăng = 4 *hetŏ* (een lengte van den top van den middenvinger tot aan den elleboog is 1 *hetŏ*).
sakajoe = 12 *kaboeăng.*
sakoedi = 24 *kajoe.*

Om afstanden te bepalen maakt men voornamelijk gebruik van de volgende benamingen:

sadapŏ, de lengte tusschen de toppen der middenvingers, als men de armen recht uitstrekt.
sabalah dapŏ, de helft daarvan.

sadjangka, een span.
satampŏ, de breedte van de handpalm.
sapadjambŏan (van *djamba*, met uitgestrekten arm naar iets reiken), een lengte van den grond tot aan de vingertoppen, als men den arm recht naar boven steekt.
sapambahéan, een steenworp ver (*bahé*, werpen).
sapalompatan, een sprong ver.
sapalantiăngan *sapah*, zoover een sirihpruim gegooid wordt.
saparawaʼan, een afstand, waarop men iemand nog beroepen kan (*rawak*, toeroepen).
sapambadiălan, een geweerschot afstands,- enz.

Voor het meten van droge waren gebruikt men in den handel:

sasoekèʼ of *sagantang* = 4 *tjoepaʼ*
satjoepaʼ = 4 *taka* (*takar*).

De inhoud van een *gantang* is 48 *thail*, van de *tjoepaʼ* dus 12, van de *taka* 3. Het gewicht van de *tjoepak* is zoo standvastig, dat het tot spreekwoord gebruikt wordt voor iemand, die zich jegens zijn meerderen onbehoorlijk gedraagt. Men zegt n. l. van hem *tjoepaʼ nan koerang doeŏbalèh tahiă*; d. i. een tjoepak waarvan de inhoud minder dan 12 thail weegt.

Om den oogst te meten gebruikt men doorgaans:

sakatidiăng (d. i. een korf) = 30 *soekèʼ*
sasoekèʼ = 4 *tjoepaʼ*

(*b*) *Galanggang*, kring, cirkel, rondte; zoo zegt men b. v. *Hambo panjiăng bagalanggang pantjaliăʼan awaʼ*; ik ben duizelig, alles draait om me heen. *Galanggang matohari* is een kring of krans om de zon.

(*c*) *Volgens* de *adat nan diadatkan* mogen twee personen niet met elkander trouwen, als zij uit dezelfde soekoe zijn. Zulk een huwelijk toch is *soembang* (bloedschande). Toch gaat men in sommige streken er toe over,

waarvoor dan gevorderd wordt, dat men een buffel zal slachten en 100 maten rijst geven, om de inwoners der negorij te onthalen. De afwijking van de voorvaderlijke instellingen spruit hoofdzakelijk daaruit voort, dat enkele soekoe's eener negorij zeer weinig, andere zeer veel leden tellen, zoodat men genoodzaakt is tot dezen maatregel over te gaan.

Iemand van vrije geboorte mag niet trouwen met een persoon, die dit niet is; zoo ook geen blinde met een doove of een kreupele met iemand, die een zijner ledematen mist; men noemt dit *indaʼ sakoepoe.* De vader van het meisje heeft het recht zulk een huwelijk tegen te gaan en alleen met zijn toestemming kan het gesloten worden.

Kinderen mogen niet trouwen met de weduwe van van hun vader of met de vrouw, van wie hij gescheiden is; ook niet met de zusters van hun moeder.

De man mag geen huwelijk aangaan met zijn schoonmoeder of met een harer zusters of met de weduwe van zijn zoon. Hij mag dit ook niet met de dochters van zijns vrouws zuster.

Is de vrouw gestorven of van haar man gescheiden, dan mag deze op nieuw in den echt treden met de zuster van de eerste. Men noemt dit *manjiliăhkan lapiăʼ* d. i. het matje (de slaapplaats) verwisselen.

(*d*) De instellingen *parantjah laboeăh* enz. worden ook gevolgd bij het *kawin djŏ araʼ*. Zooals in den tekst aangegeven is, gaat een afzien van het huwelijk gepaard met het verlies der *tandŏ.* De gelden echter behoeven niet teruggegeven te worden. Dit geval komt echter zelden voor, vooral niet als het *parantjah laboeăh* reeds aangeboden is; wijl zulks een smet werpt op hem of haar, die zijn belefte schond en die daarna zeer moeielijk een ander huwelijk kan aangaan.

(*e*) Behalve bij het *kawin djŏ galanggang*, was vroeger

het houden van hanenkloppartijen als volksvermaak zeer in zwang en geschiedde dit op marktdagen in elke negorij met medeweten van het bestuur. Het recht om die feesten aan te leggen en de *tjoekai* (een klein deel van den inzet der medespelers) te heffen, werd door de hoofden verpacht en de pachtschat onder hen verdeeld.

Hierdoor echter werd dobbelzucht, die toch reeds een hoofdkaraktertrek van den Maleier is, in die mate opgewekt, dat dikwijls vechtpartijen en somtijds moord en doodslag daarvan de treurige gevolgen waren. Als alles verspeeld was, werden vaak de sawahs op het spel gezet en de laatste bezittingen verpand, zoo dat aanvankelijk zeer gegoede inlanders in korten tijd tot volslagen armoede gebracht werden.

Ten einde hieraan paal en perk te stellen, werd het laten vechten van hanen, vogels en krekels op andere plaatsen dan in den huiselijken kring bij gewestelijke keur dd. 10 Februari 1870 in het Gouvernement van Soematra's Westkust verboden en strafbaar gesteld met geldboete of tenarbeidstelling. Deze strafbepaling werd later voor geheel Nederlandsch Indië van toepassing verklaard bij art. 2 oo. 10 van het algemeen politiestraf-reglement (Staatsblad 1872 no. 111).

IETS OVER DE SPREEKWOORDELIJKE UITDRUKKINGEN

BIJ DE

BEWONERS

VAN DE

PADANGSCHE BOVENLANDEN

DOOR

J. L. VAN DEN TOORN.

Wanneer men den Maleier hoort spreken, dan verneemt men nu en dan van die korte snedige gezegden, die zonder bepaald tot de spreekwoorden gebracht te kunnen worden, toch even als deze tot de figuurlijke taal behooren.

Het zijn de zoogenaamde *pitoea* (*fetwa*) of *pambaöan*, die als aanhalingen of als spreekwoordelijke uitdrukkingen van de voorvaderen zijn overgenomen en tot op heden onder de nakomelingschap zijn blijven voortleven, zonder van vorm of beteekenis te zijn veranderd. Zij zijn van de eigenlijke spreekwoorden in zooverre onderscheiden, dat terwijl deze laatsten reeds op zich zelf een stelling of verstaanbaren zin uitdrukken, zij daarentegen eerst in verband met een of ander gezegde, of met betrekking op een of andere omstandigheid, een beteekenis erlangen.

De Maleier maakt van deze aanhalingen, waarvan de meesten hun toepassing aan zaken uit het dagelijksch leven hebben

ontleend, een menigvuldig gebruik. Waar hij ook zijn gemoedstoestand of gedachtengang wil uiten, hetzij in den kring zijner vrienden, hetzij in een deftige vergadering, bij ernst en onder scherts, hoogst zelden zal hij spreken zonder een dezer *pambaåan* te laten hooren.

Van de tientallen, die er bestaan en waarvan er ook verscheidene in de woordenboeken zijn te vinden, heb ik er slechts enkelen opgeteekend.

Zij mogen dienen als een kleine bijdrage tot de kennis van de taal in de Padangsche Bovenlanden.

---

1. SAOEDJŎ-SALAPÈH. (SAOEDJA-SALEPAS.)

Oedjŏ wordt geregd van hanen, die men tegen elkander aanhitst, door ze in de hand te nemen en elkander te laten aankijken. *Saoedjŏ-salapèh* wil dus zeggen: de beide hanen tegelijk in bovengenoemden toestand brengen en tegelijk loslaten. Overdrachtelijk is het dus: een en dezelfde handeling op hetzelfde oogenblik verrichten; het omtrent eenig werk volkomen met elkander eens zijn.

Men hoort b.v. een Maleier aan een ander vragen:

„Ka ma angah dèn tjakŏ?" Waar ging mijn oudste broer straks heen?

De ander antwoordt:

„Awaʿnŏ pai mandjoea sawah bakèh datoeăʿ moedŏ." Hij ging een sawah verkoopen aan datoek Moeda.

De eerste vraagt weer:

„Lah *saoedjŏ-salapèh* manjoeroeăhnŏ?" Is men het omtrent zijne boodschap reeds geheel eens?

Het antwoord hierop is:

„Alah!"

Jawel!

2. SAKATJAʿ-SAGAMAʿ (SAKATJAK-SAGAMAK.)

Katjaʿ is iets oplichten om te onderzoeken of het licht of zwaar is.

Gama' is in de handen nemen, om de grootte of dikte te bepalen (een gewoonte bij het koopen van gevogelte.) *Sakatja'-sagama'* beteekent dus overdrachtelijk: het met elkander eens zijn in denken en handelen; geheel met elkander overeen stemmen.

„Kŏ' inda' *sakatja'-sagama'* awa' nan badansana' inda boeliăh mandjoeă hartŏ poesakŏ." Indien broers en zusters niet geheel met elkander daarin overeenstemmen, kunnen zij de harta poesaka niet verkoopen.

3. BA'GADJAH BORA' (BA'GADJAH BORAK.)

Ba', saperti; *bora'*, zich verstrooien, op de vlucht gaan.

Deze uitdrukking wordt gebezigd in de beteekenis van leven, geweld, opschudding maken, hetzij uit angst of van vreugde.

„Samalam nang kŏ *ba'gadjah bora'* samiăng oerang. An tah dima-dima roemah tapanggang". Dezen nacht maakte men veel opschudding; men wist niet waar er een huis in brand stond.

4. BOENGKOEA'-SADJANGKA (BOENGKOEK-SADJANGKAL.)

Boenkoeă', krom; *djangka*, een span.

Iets wat krom is en maar een span lengte heeft, is moeielijk recht te buigen. De Maleier past deze uitdrukking toe op kortzichtige, eigenwijze menschen, die ingenomen met hun eigen idées, naar anderen niet willen hooren.

Hij zegt dan ook:

„Soesah banai baroendiăng djŏ oerang *boengkoeă'-sadjangka;* katŏnŏ samiăng nan iŏ djanjŏ." Het is moeielijk spreken met eigenwijze lui; alleen wat zij zeggen is goed, zeggen zij.

5. BASILASOEĂNG.

Lasoeăng is het rijstblok.

Zijn er meer personen die hun rijst willen stampen, dan doen zij dit natuurlijk om de beurt; in zijn gewone spreektaal gebruikt de Maleier dit woord dan ook met de beteekenis van: om de beurt; één voor èèn; niet allen of alles te gelijk.

„Djan bagaroedoe samiăng mandi, *basilasoeănglah!* Timbŏ

satjiè^{ɛ} samiăng." Ge moocht niet allen te gelijk baden; één voor één slechts. Er is maar één schepper.

6. BASIGADOE TJAPÈ'.

Gadoe, beproeven, probeeren, wedijveren; *tjepat*, gauw.

Beproeven wie het vlugst is; met elkander wedijveren in iets.

Deze uitdrukking wordt vaak gebezigd b. v. tegen lui, die ons, de een al vóór den ander, iets vertellen willen, zoodat men er toch niet wijs uit worden kan.

"Elŏ' basilasoeăng baroendiăng; kŏ' *basigadoe tjapè'* inda' tantoe artinŏ".

Om de beurt spreken is goed; wil men het als om zijn gauwst doen, dan begrijpt men er toch niets van.

7. BA'SIKAKAMA.

Sikakama noemt men hem, die gewoon is aan anderen te vragen waar zij heengaan, ook dan wanneer hij dit reeds weet; wij noemen dus *ba'sikakama* hem, die om een praatje verlegen is; die liever praat dan werkt, een talmer, een treuzelaar, iemand die van uitstellen houdt.

"Kŏ' apŏ-apŏ nan dikaradjŏkan djan *ba'sikakama* samiăng."

Wat men ook te doen heeft, men moet niet talmen, uitstellen.

8. PANDAI DJATOEĂH.

Op een behendige manier vallen; zóó vallen, dat men weinig letsel door bekomt.

Deze uitdrukking bezigt men overdrachtelijk in de beteekenis van: zich zelf als den schuldige aanwijzen; zich gaan verontschuldigen, vóór dat iemand ons over een begane fout straft; een ander vóór zijn, ten einde geringe straf te krijgen.

"Oerang nan mamboeè' salah kŏ' *pandai djatoeăh* inda' salah. Oerang nan toen tjadiă' banai; awa'nŏ mantjilŏ' kain tatapi dè' *pandai djatoeăh* inda' kanai hoekoen." Indien hij, die kwaad doet, zich zelf als den schuldige aangeeft, is hij niet schuldig. Hij is zeer slim; hij stal een kain, maar omdat hij zich zelf als den dief aanwees, kreeg hij geen straf.

9. PANGGA BATANG.

Panggà is afsnijden (panggal). De overdrachtelijke beteekenis is: het kort maken in zijn spreken; zonder veel omhaal van woorden.

„Djan pandjang-pandjang banai katŏ-katŏ bakèh biai awa' *pangga batang* samiănglah." Als we tegen onze moeder spreken, moeten we niet zooveel omhaal van woorden gebruiken; we moeten kort zijn.

10. PANTJA BAHAN.

Pantja (pantjar), wegspringen, wegvliegen b. v. van houtspaanders bij het hakken; *bahan*, spaanders.

Dit gezegde bezigt men als iemand schandelijke praatjes omtrent den ander rondstrooit, zoodat degeen, dien deze praatjes aangaan, er door benadeeld wordt.

„Oerang nan toen lah kanai pantja bahan di si Anoe." Omtrent dien man zijn er door Anoe leelijke praatjes rondgestrooid.

11. SALAH BANANG.

Zegt men van kain, waarvan de draad verkeerd genomen is, zoodat het kerft of op sommige plaatsen doorzichtig is.

Het wordt dikwijls gebruikt door iemand, die zich onlekker gevoelt; in sommige ledematen pijn heeft.

„Kama ambŏ dèn, lah doeŏ hari inda' nampa'?

Awa'nŏ aga' *salah banang* garan."

Waar is mijn broer toch, ik heb hem in geen twee dagen gezien? Hij is misschien ongesteld.

12. BATIMBŎ KARANG.

Timbŏ, scheppen; *karang*, schelpen.

Zoolang men schelpen, die op hoopen gelegd zijn, niet aanraakt, bemerkt men niet, dat ze er zijn; gaat men echter aan het wegscheppen er van, dan veroorzaken zij veel geraas.

Men past dit toe op iemand, die door stil te leven, volstrekt niet liet zien, dat hij geld bezat, maar die bij gelegenheid den grooten heer gaat uithangen, om daardoor naam te maken, of veel over zich te laten spreken; „opzien baren."

Een Maleier vraagt b.v.

„A nan diparalèˢkannŏ didatoeăˢ kajŏ; lah *batimbo karang* banai; kian koemari oerang tahoe."

Men antwoordt:

„Boenjinŏ maoe mampalakikan anaˢnŏ; lah saboelan lamŏnŏ badjagŏ-djagŏ."

Welk feest wil datoek Raja toch geven; het verwekt veel opzien, de menschen overal weten het.

Men zegt, dat hij zijn dochter wil uithuwelijken, hij houdt zich daar reeds een maand mede bezig.

13. BAIĂˢ PARÈH (BAIK PARAS.)

Parèh, gelaat, uiterlijk. Men gebruikt deze uitdrukking voor alles wat naar den vorm is; b. v. van een feest, dat naar behooren afloopt; van een kleeding, die er goed uitziet, maar vooral van iemand, die zijn woorden goed inkleedt.

„Kŏˢ bakatŏ-katŏ dimoekŏ oerang nan gadang *baiăˢ parèh* nan kadikatŏkan." Indien men met aanzienlijke personen spreekt, moet men hetgeen men zeggen wil, goed inkleeden.

14. MANAHAN OEDJI-BAKA.

Ook wel *oedji-baka* (oedji-bakar); *oedji*, toetsen.

Deze uitdrukking heeft de beteekenis van: het kan alle toetsen weerstaan; in weerwil van alles wat men zeggen wil blijft het zoo.

„Sakalian pakata-an hambŏ batoea sakali boeliăh *manahan oedji-baka*."

Alles wat ik zeg is waar, het kan alles wat men daartegen aanvoert weerstaan; het kan alle toetsen weerstaan.

15. PARIˢ BASISIĂˢ ANDJILOEANG TAGAˢ.

Parit, gracht; *bersisik*, afgraven, afsteken; *andjiloeang* is een boompje met roode bloemen, dat op heilige plaatsen wordt geplant, als teeken dat men daar niet komen mag.

De Maleiers bezigen deze uitdrukking als een gelofte, waarbij zij zich voornemen bij iemand geen voet meer in huis of op het erf te zetten.

„Kami indaˢ boeliăh tampoeăh-manampoeăh lai djŏ si Anoe,

pari' lah basisiă' andjiloeang lah tataga'" (toempoeăh, betreden, over iets heen loopen, ergens voorbijgaan of langs loopen.)

Wij kunnen niet meer bij Anoe komen, onze erven zijn voor elkander afgesloten.

16. SALAMŎ AIĂ HILIA, SALAMŎ GAGA' HITAM.

Hilia, hilir; *aiă*, ajar.

Zoolang het water stroomt en de kraai zwart is. Overdrachtelijk gebruikt, beteekent het: „tot in alle eeuwigheid."

„Katŏ dèn, dèn nan poenjŏ; djŏ ang, ang nan poenjŏ. Kini basoempalah; di anglah barang nan toen *salamŏ aiă hilia, salamŏ gaga' hitam.*"

Ik zeg dat het van mij is; gij zegt dat het u toebehoort; zweer nu, dan kunt ge 't houden tot in eeuwigheid.

17. API PADAM, POENTOEĂNG HANJOEI'.
(POENTOENG HANJOET.)

Het vuur is uitgedoofd en het brandhout weggedreven. ('t is dus niet mogelijk het vuur op nieuw te ontsteken).

In overdrachtelijken zin gebezigd, beteekent dit: daar is niets meer aan te doen; daar kan niet meer op teruggekomen worden; dat is voor goed afgedaan.

„Kini dangkatŏ hoekoeman lah ditarimŏ di awa'nan doeŏ piha', *api lah padam, poentoeăng hanjoei'.*"

Wijl thans de straf door beide partijen is aangenomen, zoo valt daar niets meer aan te doen; zoo kan men er niet meer op terugkomen.

18. AMPANG LALOE KASOEBARANG, DINDIĂNG SAMPAI KALANGI'.

Langi', langit.

Een dam, die doorloopt tot aan den overkant; een muur tot aan den hemel.

Een eedformule, waardoor een scheidsmuur tusschen de nakomelingen wordt opgericht tot in het verre nageslacht.

„Djan kau pai-pai kahalaman oerang toe; awa'lah *ampang laloe kasoebarang, dindiăng kabangi' djŏ iŏ.*"

Ge moocht volstrekt niet bij hem komen, we zijn door (bovengenoemden) eed voor immer van elkander gescheiden.

Bij het doen van dezen eed brengen de beide partijen hunne zusters benevens eenige andere familieleden mede; de eed, die gezworen wordt, betreft dan zoowel hem, die haar aflegt, als degenen, die door hem meegebracht worden. Men noemt dit *piriʼ taroeăh;* d. w. z. nog boven den inzet stellen, meer geven dan de inzet of het onderpand bedraagt. *Taroeăh* beteekent hier dus: hij die zweert en die dus zijn leven of geluk als inzet stelt; *piriʼ* zijn zij, die er getuigen van zijn en wier welzijn met dat hunner nakomelingen tevens als onderpand dient.

19. GAJOEĂNG BATOEROEIʼ.

Gajoeng, schermen; *batoe* (gajoeng bertoeroet); *roeiʼ*, volgen. De beweging, die iemand maakt om een ander een slag toe te brengen, volgen; den stoot pareeren; overdrachtelijk gebruikt men het voor: iemand met zijn eigen woorden vangen; iemand vastzetten; zoo spreken dat hij er niet verder kan uitkomen.

„Kŏʼ bakatŏ-katŏ loeroeih-loeroeih samiăng, djan kanai *gajoeăng batoeroeiʼ* baikŏ."

Als ge wat zegt, spreek dan de waarheid, dan wordt ge niet terstond in uw eigen woorden gevangen.

„Oerang nan toen maloe moekŏ samiăng karanŏ kanai *gajoeăng batoeroeiʼ* dimoekŏ rapèʼ."

Die man haalde beschaamde kaken, want hij werd voor de rapat met zijn eigen woorden vastgezet.

20. TJAPÈʼ LAGŎ.

Tjapèʼ, gauw; *lagŏ*, vechten.

Wie bij een vechtpartij, zijn klappen te spoedig, dus onbedacht toedient, verliest het doorgaans; zoo ook hij die met overhaasting spreekt; het komt voor in de beteekenis: te haastig spreken of antwoorden; zich verspreken; onbedacht spreken.

„Bakatŏ-katŏ satjièʼ-tjièʼ nan èlŏʼ, kŏʼ *tjapèʼ lagŏ* djadi salah."

Bedaard spreken is goed; als men ondoordacht spreekt, loopt het verkeerd af.

21. AOEN AMPANG.

Aoen, onzeker, onbekend; *ampang*, stut, afsluiting, versperring, dam.

In overdrachtelijken zin beteekent het: omtrent iets in het onzekere verkeeren, wijl er een beletsel is; verhinderd worden zijn plan uit te voeren; niet weten waaraan zich te houden; op iets of iemand geen staat kunnen maken.

„Ba'a roemah toekang hantikan samiăng bakaradjŏ?
Antahlah, moeloei' nan poenjŏ *aoen ampang* samiăng."

Wanneer houden de werklieden aan dat huis op?
Wie weet 't, men kan geen staat maken op hetgeen de eigenaar zegt.

„Padjalanan kitŏ lah *aoen ampang* kŏ moeăh, hari lah gaba' banai."

Onze reis is niet zeker; de lucht ziet er zeer betrokken uit.

22. BAHABIH AIĂ.

Het water is op; er is geen water meer.

Indien de Maleiers bij hun vrienden of buren een praatje komen maken, dan gaat dit gewoonlijk gepaard met het drinken van een kopje koffie, aan welke omstandigheid deze uitdrukking is ontleend. Zij komt voor in de beteekenis van: bij iemand lang blijven praten of spelen; den dag bij iemand doorbrengen; zich zoolang met iets bezig houden tot men er genoeg van heeft.

„Djan tio'-tio' malam samiăng lai mangètjè' *bahabih aiă*."

Ge moet niet iederen avond zoolang blijven praten.

23. KALANG BATANG.

Kalang, dwars over elkander, kruiselings.

Het wordt gezegd van personen, die niet bevriend zijn met elkander en waarvan de een den ander zooveel mogelijk tegenwerkt.

„Sahari nang kŏ parakarŏ kitŏ lah poetoeih, kini lah *kalang batang* kitŏ."

Dezen dag is onze zaak uitgemaakt, we zijn thans niet eensgezind meer.

24. LAMAH TAʾPATAH.

Lamah, buigzaam, veerkrachtig; dus: buigzaam zijn, maar niet breken.

Deze uitdrukking wordt gebezigd van iemand, die kalm antwoordt op hetgeen een ander zegt, maar zich niet uit het veld laat slaan; die schijnbaar instemt met hetgeen een ander zegt, maar 't niet gewonnen geeft; die met bedaardheid zijn goed recht voorstaat.

Datoeăʾ poetiah indaʾ alah baoendi dimoekŏ rapèʾ katŏ balian *lamah taʾpatah.*

Datoek Poetih verloor bij het ondervragen van de rapat zijn zaak niet; hij verdedigde zich met kalmte; hij kon niet overtuigd worden.

25. TAPOEĂNG PINANG BAPATJAH TJAWAN.

Dit meel wordt gemaakt van de pinang sinawa, een soort die dikwijls als toovermiddel wordt gebruikt. Twee menschen bepalen b. v. de grens van hun land; op deze grens graven zij een put, werpen daarin wat van dit meel en ook wat gebroken vaatwerk en doen vervolgens een gebed. Een en ander dient als wederzijdsche belofte, om de grenzen niet stil te verleggen; doet hij dit toch, dan zou hij een lot ondergaan zooals de pinang en de scherven; d. w. z. hij zou door ongeluk worden getroffen; door het noodlot vervolgd worden; verdelgd worden.

Eenige lieden verbinden zich tot het doen van eenig werk (doorgaans van minder goeden aard). Ten einde nu zeker te zijn, dat niemand de zaak verraden zal, maken zij wat pinang fijn en eten het poeder op, terwijl zij het gruis van gebroken vaatwerk in de lucht strooien. Den verrader moge een lot treffen zooals hierboven.

„Kŏʾ mamboeèʾ padjandian djŏ *tapoeăng pinang* djŏ *patjah tjawan* sakali-kali indaʾ moengkia."

Wanneer men (bovenbedoelde) gelofte heeft gedaan, mag men die volstrekt niet verbreken.

„Haratŏ hambŏ diambianŏ di si Anoe nang kŏ; dahoeloe kami lah *batapoeăng pinang băpatjah tjawan* managa'kan batoe soepadan."

Mijn eigendom is thans door Anoe gestolen, en vroeger hebben we den grenssteen geplaatst onder het afleggen van (bedoelde) gelofte.

26. SAKOEDOEĂNG LIMBÈ', SAKOEDOEĂNG LINTAH.

Half visch (half limbat); half bloedzuiger. Men bezigt deze uitdrukking in de beteekenis: niet weten, waaraan zich te moeten houden; dan zus dan zoo spreken; op de woorden van iemand niet kunnen rekenen.

„Katŏ nan *sakoedoeăng limbè' sakoedoeăng lintah* inda' boeliăh dipitjajŏi."

Woorden, die dan zus dan zoo zijn, zijn niet te vertrouwen.

27. MANTJILŎ' PADAN.

De gelijke kans ontnemen; de evenredigheid wegnemen.

Dit gezegde is ontleend aan het hanenvechten. De djoearŏ n. l. heeft meer vertrouwen in den eenen dan in den anderen haan en deelt den eigenaar van den eersten in het geheim mede, dat hij op zijn haan een sommetje wagen wil. Is dit aangenomen, dan weet hij 't zoo te maken, dat de laatste haan het verliezen moet; b. v. hij bindt zijn spoor wat losser of iets dergelijks.

Padan, gelijke kans bij 't wedijveren; partuur; tegen elkander opgewassen zijn; evenredig; overdrachtelijk: een geheim verraden.

„Kalau batagoeăh-tagoeăhan djan *mantjilŏ padan*." Als ge elkander iets toevertrouwt, vertelt dat dan niet aan een ander.

28. MANTJARI-TJARI.

Twist, onaangenaamheden uitlokken; zich toeleggen om 't iemand onprettig te maken, iemand tarten; iemand zoeken.

„Djan disinggoeăng djoeŏ oerang sadang bakaradjŏ; katŏ oerang ang *mantjari-tjari*."

Ge moet het iemand, terwijl hij werkt, niet lastig maken; men zou zeggen dat ge twist zocht.

29. BAPOETIĂH MATŎ.

Poetiah, wit; *matŏ*, oog. Oogen, waarin het licht ontbreekt, kunnen niet gebruikt, worden om er mee te kijken; zoo gebruikt men deze uitdrukking in de beteekenis van: vruchteloos, nutteloos, te vergeefs; b. v. te vergeefs uitzien naar iemand; vruchteloos wachten op iets.

„Djan diharŏ djoeŏ lai oerang nan toen, kadatang, ka *bapoetiăh matŏ*."

Verwacht toch niet, dat die man zal komen; dat zou vruchteloos wezen.

OVER DE FEESTEN, DIE IN GEBRUIK ZIJN BIJ DE MALEIERS VAN DE BOVENLANDEN,

VERTAALD DOOR

J. L. VAN DER TOORN.

I.

HET GASTMAAL.

Het gastmaal is een zeer groot feest voor de bewoners van de geheele afdeeling Agam; het is de grondslag van de adat. Tot dit feest wordt overgegaan, wanneer men een imam of katib ([1]) wil aanstellen; het eind er van is een onthaal. Wanneer dit onthaal niet plaats heeft, dan is de aanstelling niet wettig, 't is als een huis zonder wanden.

De imam nagari fungeert in alles wat den godsdienst betreft; hij is de hoogste persoon in den tempel. Welke zaken er ook zijn, hetzij bidden, hetzij aalmoezen, hetzij de opbrengst aan rijst of een huwelijk, de imam behandelt ze. Indien de bevolking een tempel wil bouwen of vernieuwen, dan wordt er met den imam beraadslaagd, ziedaar de grootheid van den imam. Hij, die imam wordt, wordt gekozen uit den gegoeden stand en moet te huis zijn in de godsdienstige geschriften. Worden er in de negeri sedekah's gehouden, dan krijgt deze imam meer dan anderen. Deze imam wordt alleen in den tempel tot zijn waardigheid verheven.

([1]) Hier wordt bedoeld de imam hadat en katib hadat. Er is nog een imam nagari, wiens verheffing geheel anders is.

HALÈ^s HALÈ^s NAN BIASŎ BAPAKAI DI OERANG MALAJOE DI DARE^s BA^s DIKATŎKAN DIBAWAH INI.

I.

HALÈ^s DJAMOE NAMŎNŎ.

Adapoen halè^s djamoe itoe halè^s nan gadang banai di oerang nan sapahoeă^s Agam; itoelah nan poehoen bakèh bahadat. Moengkŏ halè^s djamoe nan toen dikaoekan djŏkŏ^s mandirikan imam djŏ katib (1) *disoedahi djŏ djamoe. Pabilŏ inda^s badjamoe imam katib nan toen aloen sampŏrŏnŏ lai, sarŏman roemah aloen badindiăng.*

Adapoen nan imam nagari nan toen ikoetan dalam sagadji djalan agamŏ, inda^s nan gadang dari padŏnjŏ dalam masadjid. Barang sabagainŏ parakatŏ kitab baiă^s sombajang, baiă^s dzakat, baiă^s pitah, baiă^s nikah satahoe imam nan toen djoeŏ. Djŏkŏ^s nagari akan mamboeè^s masadjid atau mampaèlŏ^s masadjid imam nan toen dibaŏ samoepakat; itoelah kagadangannŏ imam nagari; tatapi oerang nan djadi imam nan toen tapiliăh oerang nan patoei^s dan nan ma^{s}alin djalan kitab allah. Kalau nagari basedakah imam nan toen labiăh banja^s boeliăh daripadŏ nan lain-lain. Diangkè^s imam nan toen dalam masadjid samiăng.

(1) Iŏlah imam hadat dan katib hadat; adŏ poelŏ soerang imam nagari namŏnŏ tapi mangaradjatinŏ balain-lain.

De imam katib en imam adat staan in maatschappelijk standpunt gelijk met den panhoeloe andikŏ. Wanneer de panghoeloe's over een zaak, de adat betreffende, vergaderen, dan zijn de imam en katib adat gelijk met en zitten ook even hoog aan als de panghoeloe's. In zaken, tot den godsdienst behoorende, heeft de imam adat geen gezag, maar de katib wel; deze leest de koran in den tempel of op groote dagen; geen ander dan de katib heeft hierin iets te vertellen. Daar er doorgaans twee of drie in elke negeri zijn, zoo leest de jongst aangestelde de koran. Is deze katib er niet, dan kan hij door een ouderen vervangen worden. De imam en katib adat krijgen een even groote sedekah en worden behandeld als de panghoeloe's andikŏ.

Het is zeker, dat hij die een imam en katib adat wil aanstellen, dit alleen doet om naam te maken; want het is een bewijs, dat men tot den gegoeden stand en tot de rijken van de negeri behoort. Indien men geen geld heeft, van hoe hooge afkomst men ook zijn moge, men stelt geen imam en katib aan. In Agam kan men alleen een imam en katib tegelijk verheffen; één van die twee gaat niet. Zoo is het.

Hij, die een imam en katib wil laten benoemen, houdt daarvoor eerst een feestelijke bijeenkomst, d. i. hij roept al de panghoeloe's van de negeri, benevens alle ontwikkelde lieden bij elkander; er mag niemand thuis gelaten worden. Wanneer zij uitgenoodigd worden, dan wordt de naam van den gastheer genoemd, b. v. wanneer kinderen dit doen, dan zeggen zij: „angkoe, datoek poetih laat u verzoeken, om in de kota te willen bijeenkomen; er zijn op dit oogenblik reeds veel menschen." Hij die uitgenoodigd is, zegt dan: „goed, ga maar vooruit!" Het kind gaat dan alle anderen vragen; als het iemand vergeten heeft, mag het niet teruggaan. Wanneer er maar één persoon wegblijft, dan wordt en niet beraadslaagd; het bespreken wordt uitgesteld; zoodat men vier, vijf malen bijeengekomen is, voor dat de zaak behandeld wordt.

Adapoen imam katib hadat itoe pangkèʼ nŏ samŏ djoeŏ djŏ panghoeloe andikŏ. Djŏkŏʼ panghoeloe-panghoeloe akan moepakat parakarŏ hadat-hadat, imam katib nan toen samŏ-samŏ djoeŏ dan kadoedoeăannŏ samŏ-samŏ samiăng djŏ panghoeloe. Dalam djalan agamo imam hadat indaʼ bakoeasŏ, tapi katib adŏ pèganganŏ, iŏlah mambatjŏ katŏbah dalam masadjid atau padŏ koetikŏ hari rajŏ; indaʼ boeliăh nan lain katib nan koeasŏ. Sabab imam katib hadat nan toen adŏ nan badoeŏ, adŏ nan batigŏ dalam satoe-satoe nagari, tapi nama (1) nan baharoe badiri, itoelah katib nan mambatjŏ katŏbah. Kalau katib nan toen anggan boeliăh digantikan oeliăh katib nan dahoeloe. Moengkŏ imam katib hadat nan toen sedakahnŏ atau hadatnŏ samŏ samiăng djŏ panghoeloe andikŏ.

Nan sasoenggoeăhnŏ oerang nan mandirikan imam katib hadat nan toen sakirŏ-kirŏ mantjari namŏ samiăng; tandŏnŏ oerang patoeiʼ dan oerang kajŏ dalam nagari. Djŏkŏʼ indaʼ nan kajŏ mesiki baʼa banai tinggi bangsŏnŏ, indaʼ mandirikan imam djŏ katib nan toen. Dalam lŏhaʼ Agam nang kŏ, kŏʼ mandirikan imam hadat malainkan bakatib djoeŏ, atau kamandirikan katib baimam djoeŏ, indaʼ boeliăh badiri satoe-satoe.

Moelŏnŏ banai sia-sia nan kamandirikan imam djŏ katib nan toen bahalèʼ bakampoeăngan namŏnŏ, aratinŏ mangampoeăngkan sarapèʼ panghoeloe dalam nagari dan sagadji oerang tjadiăʼ pandai, indaʼ boeliăh bakatinggaan. Moengkŏ takalŏ mahimbau nan toen disaboeiʼkan namŏ gala nan kabadjamoe nan toen, oepamŏnŏ djŏkŏʼ anaʼanaʼ nan mahimbau mangatŏkan boenjinŏ: „angkoe hambŏ datoeăʼ poetiăh manjoeroeăh mahimbau angkoe bakampoeăngan kakŏtŏ nan toen, kini-kini oerang lah banjaʼ." Katŏ nan dihimbau toe: „djadilah tŏ lah dahoeloe!" Moengkŏ anaʼ nan toen pailah mahimbau nan lain-lain sadjimèʼdjimèʼnŏ, soerang samiăng taʼboeliăh soeroeiʼ lampau. Djŏkŏʼ soerang tjitjiă indaʼ djadi; badjandikan poelŏ katŏ, sahinggŏ sampai ampèʼ limŏʼ kali bahalèʼ bakampoeăngan nan toen; moengkŏ dapèʼ katŏ ditantoekan.

---

(1) *nan ma = nan mana.*

Op iedere bijeenkomst geeft de ontwerper aan de genoodigden het een of ander en wel koffie met twee of drie soorten gebak. Is dit onthaal afgeloopen, dan gaat ieder naar huis. Wanneer alle personen, die gevraagd zijn, bijeen zijn, en er niemand weggebleven is, dan staat er als ceremoniemeester van den ontwerper, iemand op, die goed het woord kan doen, om hen aan te spreken. Hij spreekt hen aan, zooals hieronder volgt:

„Ik bied mijn groet aan — ik richt mijn woorden tot „alle panghoeloe's van elke soekoe, tot de imams en katibs, „geleerden, geringen en aanzienlijken; ik kan u niet geregeld „opnoemen; die genoemd moeten worden, zal ik dit doen met „mijn groet — allen te noemen personen zijn in mijn sembah „vervat" — [De spreker maakt hier zijn sembah beginnende bij den hoogstgeplaatste en zoo vervolgens tot aan den laagst gezetene.] „Ik zal het woord richten tot u, datoek anoe [hij richt zich nu meer tot één persoon], wat ik ook te spreken heb, ik breng het voor u, want het is een goede zaak, omdat zij bij de bewoners van geheel Agam in gebruik is. Een goed werk moet spoedig worden afgedaan, opdat het door geen kwaad gestoord worde! Mijn bedoeling is dat de ontwerper een imam en katib wil aangesteld zien, en indien alle panghoeloe's en allen, die hier tegenwoordig zijn, hun toestemming geven, dan wenschen wij tot een groot feestmaal over te gaan. Dat is wat ik wilde zeggen; uw bevelen (antwoord) wensch ik te mogen vernemen." Onder de panghoeloe's staat er nu weer iemand op, om op den toespraak van den ontwerper te antwoorden. Hetgeen hij zegt, is als volgt „Ik richt het „woord tot U, ontwerper, zwagers en aangetrouwden binnen deze „kampong. Ik kan u niet allen noemen, maar gij allen zijt „in mijn groet opgenomen. Mijn woorden gelden den ontwer„per. Wat datoek straks zeide, was, dat een goed werk moest „bespoedigd worden, opdat het door geen kwaad zou gestoord „worden. Het voornemen was om, indien alle panghoeloe's „daartoe hun toestemming gaven, een imam en katib aan te „stellen en een feestmaal te geven. Is dit niet zoo?. Het

Moengkŏ tiŏ^s-tiŏ^s bakampoeăngan nan toen nan pangka mambari sakirŏ-kirŏ samiăng kapadŏ sagadji oerang nan datang nan toen, iŏlah minoen kopi djŏ djoeadah doeŏ atau tigŏ bagai. Soedah itoe halè^s nan toen poelanglah. Pabilŏ lah sarapè^{s}nŏ sagadji oerang nan di himbau, inda^s soerang djoeŏ nan tingga, moengkŏ taga^s lah soerang djoearŏ nan pangka oerang nan pandai bakatŏ-katŏ akan manjambahkan katŏ; boenjinŏ ba^{s}tjondŏ dibawah kŏ:

„Manjambahkan sambahlah hambŏ di panghoeloe hambŏ nan tiŏ^s-tiŏ^s soekoe, manjambahkan sambahlah kapadŏ imam katib, tjadiă pandai, nan hinŏ nan moelia; inda^s katabilang tahatŏ^s nan kapam bilang pahatŏ^s pasambahan. Sambah tibŏ kapadŏ datoeă Anoe, a iŏ nan banamŏ dipasambahkan kahariban datoeă^s: iŏ banai karanŏ lah bapakai djoeŏ di oerang nan sapahoeă^s Agam. Kadjŏ baia^s lakèh-lakèhkan djan ditimpŏ nan boeroeă^s. Nan taniat dikami sipangkalan na^s mandirikan imam djŏ katib, kŏ^s lai babari dininiă^s mama^s sagadji nan halia diroemah nang kŏ, iŏ kami na^s malaloekan kadjamoe sakali. Sakian sambah titah na^s dipoehoenkan.” Moengkŏ diantarŏ panghoeloe nan toen taga^s poelŏ soerang kamandjawap pasambahan nan pangkalan tjakŏ. Moengkŏ disambahkannŏlah katŏ, boenjinŏ: „Manjambahkan sambahlah hambŏ dioerang sipangkalan nan baipa nan babisan, nan baoerang-oerang samandŏ dalam kŏrŏng kampoèăng nang kŏ bakèh hambŏ mandatangkan sambah, inda^s katabilang katahatŏ^s nan kapambilang pahatŏ^s pasambahan. Pasambahan tibŏ kapadŏ datoeă^s nan pangka. Ma iŏ nan pasambahan datoeă^s tjakŏ, dangkatŏ kadjŏ baiă^s dilakèhkan, djan ditimpŏ nan boeroeă^s; nan taniat dihati kŏ^s lai babari disagadji niniă^s mama^s kan na^s mandirikan imam djŏ katib dan na^s dilaloekan poelŏ kadjamoe. Kan ba^s nan toen banai? Inda^s lai kŏ^s nŏ itoe pamintŏ datoeă^s lah sabaiă^s-baiă^s banai nŏ toe. Atŏ sakètè^s karanŏ dansana^s-dansana^s lah halia diroemah nang kŏ na^s kami paiŏkan malah.

„kan niet anders of het verzoek van datoek is zoo behoorlijk „mogelijk. Er is echter nog iets; n. l. de familie leden, die „hier tegenwoordig zijn wenschen wij eerst te hooren."

Al de panghoeloe's gaan daarop samen overleggen. Sommige zeggen, dat zij het om de een of andere reden nog niet voor de negeri gebracht hebben en de zaak wordt wel vier vijfmalen uitgesteld. Wordt er toestemming gegeven, dan zeggen zij: „goed, wij staan het toe; wat er noodig is, kunt ge bijeen zoeken!" Tevens wordt de dag bepaald.

Daarna zorgt de ontwerper er voor, dat alle benoodigdheden bijeengezocht worden, tot dat niets meer ontbreekt. Hij begint met het beslag te maken voor de karèh-karèh, zooveel als men zoowat zal noodig hebben, of men maakt olèng klaar benevens wit, gebloemd en rood doek, zooveel rollen als er noodig zijn, om de olèng in te wikkelen, of om vlaggen te maken; en de bewoners van de negeri doen ook zoo, van hetgeen er noodig zal zijn, krijgt ieder zijn aandeel; want volgens de adat komt dit feestmaal, ofschoon door slechts één persoon ontworpen, ten laste van de geheele negeri. Ieder huisgezin betaalt er minstens honderd gulden aan.

De gang van het feest is als volgt.

Wanneer alles gereed is, dan verzamelt de ontwerper weer alle panghoeloe's evenals vroeger, om te vertellen, dat hij klaar is en te vragen, wanneer hij toestemming kan krijgen tot het rondzenden van de sirih voor elke negeri van Agam. Wanneer er verlof gegeven is, dan gaan er eenige honderden of duizenden pakjes naar de genoodigden, terwijl tevens de dag voor het feestmaal bepaald wordt.

Is die dag aangebroken, dan wacht de ceremoniemeester op het feestplein of aan den ingang van de plaats met den betelschaal om de gasten te gemoet te gaan. Zijn dezen tot op een vijftig passen genaderd, dan wordt er als huldeblijk voor de laras op de taboeh geslagen. Wie er ook als gast verschijnt, hij wordt laras genoemd. Is men op het plein gekomen, dan wachten alle gasten daar in de rondte er van, terwijl de ceremo-

Moengkŏ sagadji panghoeloe nan adŏ koetikŏ itoe baiŏ-baboekanlah. Katŏ satangah aloen katabaŏ dinagari lai karanŏ ini atau karanŏ itoe; kirŏ-kirŏ ampè^{s} limŏ kali badjandi-djandi samiăng. Djŏkŏ^{s} lah kababari pamintŏan nan toen, moengkŏ dikatŏkan djadilah lah babari dikami, kŏ^{s} apŏ-apŏ nan tida^{s} tjarilah, saratŏ ditakoeă^{s} hari.

Sasoedahnŏ itoe moengkŏ nan pangka bakŏkŏh lah akan mantjari apŏ-apŏ nan tidŏ, sahinggŏ inda^{s} nan koerang lai. Baharoelah dimoelŏi manoekoeă karèh-karèh aga^{s} bara nan kasampai atau ŏlèng di sadiăkan poelŏ dan kain poetiăh, kain tji^{s} kain kasoembŏ, pŏ kajoe nan kapagoenŏ, panoengkoeih ŏlèng atau akan diboeè^{s} mandĕra, dan oerang nagari ba^{s}itoe poelŏ kirŏ-kirŏ bara kasampai dibahagi soerang soerang karanŏ nan sapandjang hadat halè^{s} djamoe nan toen, mesiki soerang nan mamboeè^{s}, sanagarinŏ djoeŏ nan mamikoea. Sakoerang koerang kaloea balandjŏ saboeah-saboeah roemah saratoeih roepiah.

Inilah djalannŏ dibawah kŏ:

Djŏkŏ^{s} lah sadiŏ sadŏnŏ, moengkŏ nan pangkalan mangampoeăngkan poelŏ sagadji panghoeloe sarŏman nan dahoeloe djoeŏ, akan mangatŏkan soedah hasia dan pabilŏkŏh kadapè^{s} idjin malapèh siriăh katiŏ^{s}-tiŏ^{s} nagari dalam sapahoeă^{s} Agam. Djŏkŏ^{s} lah babari idjin moengkŏ dilapèhlah siriăh bara-bara ratoeih atau riboe kamamanggia saratŏ ditantoekanlah harinŏ djamoe katibŏ. Pabilŏ lah sampai dihari djamoe tibŏ nan toen, moengkŏ djoearŏ nan pangka sadiŏlah mananti ditangah tapian atau dima-dima pintoe kamasoea^{s} nagari djŏ mambaŏ siriăh ditjaranŏ akan panjongsong djamoe nan datang. Djŏkŏ^{s} lah tampa^{s} djamoe nan toen kirŏ-kirŏ limŏ poeloeăh langkah djaoehnŏ lai, moengkŏ digoegoeăh taboeăh akan mambari harŏmat larèh nan datang toe. Mesiki sia-sia banai djamoe nan tibŏ nan toen disaboei^{s}kan larèh sadŏ-

niemeester hen toespreekt en met de gasten de complimenten wisselt. [Bij wijze van een pantoen vraagt de gastheer om den oudste volgens de adat en den oudste volgens leeftijd te mogen weten, aan welk verzoek op de zelfde manier wordt voldaan].

De gastheer zingt: Westewind, oostewind en zuidewind; de datoes gelieven bekend te maken wie de oudste in adat en de oudste in leeftijd is.

Van den kant der gasten wordt geantwoord:

Van Tandikè[5] naar Tandikai gaande, blijft men te Bandar Salat over.

Hij die een gestreepte destar op heeft, is de oudste in adat.

Wil men van de schuit naar huis gaan, om daar eenigen tijd te blijven, dan brengt men droge rijst mee. Hij, die bezig is met stampen in zijn vijzel, is de oudste in leeftijd.

Vervolgens brengt de ceremoniemeester de gasten naar zijn woning en plaatst ze zoo naar behooren, er mag hierin niet de geringste fout geschieden.

Wanneer dit plaats geven geregeld is, staat de ceremoniemeester op en richt het woord tot de datoeks, om vergiffenis te vragen, wanneer er wanordelijkheid mocht bestaan, wanneer hij, die bovenaan dient te zitten, beneden aan geplaatst is; of wanneer hij, wiens plaats aan den beneden kant is, is bovenaan is gezet; of wanneer degeen, die in het midden thuis behoort, aan den kant zit; of wanneer iemand, die aan den kant zijn plaats moest hebben, in het midden is terechtgekomen. Onder de gasten staat er nu weer iemand op, om den ceremoniemeester te antwoorden, zeggende dat, wat de plaatsing betreft, alles volgens adat is geschied en er niets verkeerds is. De gastheer beantwoordt dit. Dan eerst gaat men tot het eten en drinken over. Is dit afgeloopen, dan worden de gasten onder de bewoners van de negeri verdeeld; er zijn er twee of drie of meer in één woning; de huizen zijn versierd met gor-

nŏ. Djŏkŏ^{s} lah tibŏ ditapian atau midan nagari, moengkŏ bahanti sagadji djamoe nan toen disènan babènta dan djoearŏ nan pangka bapadatŏlah babalèh-balèhan djŏ djamoe tjakŏ poedji-mamoedji. Adŏ poelŏ bapantoen hadat namŏnŏ, katŏ boenjinŏ nan pangka:

Angin barat dan angin timoea
Katigŏ angin salatan;
Toeŏ hadat djŏ toeŏ oemoea
Kadoeŏnŏ datoeă^{s} tarangkan.

Moengkŏ djawab djamoe nan toen:

Dari Tandikè^{s} ka Tandinai
Na^{s} singgah kabanda Salat,
Manŏ badèta bapalangai,
Itoelah oerang toeŏ hadat.
Dari adjoeăng masoeă^{s} kabiliă^{s}
Singgah mambaŏ barèh djamoea
Manŏ mangoentjang giriă^{s}-giriă^{s}
Itoelah oerang toeŏ oemoea.

Soedah itoe, moengkŏ djoearŏ nan pangka mambaŏ djamoe itoe poelang karoemahnŏ saratŏ didoedoeă^{s}kan dangan sabaiă^{s} baiă^{s}nŏ inda^{s} boeliăh basalahan sakètè^{s} djoeŏpoen.

Pabilŏ soedah salasai kadoedoeă^{s}an nan toen, moengkŏ djoearŏ nan pangka taga^{s}lah manjambah tantang daripadŏ doedoeă^{s} kŏ^{s} hèrèng kŏ^{s} gèndèng; kŏ^{s} nan diatèh takabawahkan; kŏ^{s} nan dibawah takaatèhkan; kŏ^{s} nan ditangah takatapikan; kŏ^{s} nan ditapi takatangahkan, mintŏ dibari maăf. Moengkŏ diantarŏ djamoe nan toen taga^{s} poelŏ soerang mandjawap sambah djoearŏ nan pangka tjakŏ^{s}, mangatŏkan tantang daripadŏ doedoeă^{s} lah sapandjang hadat, inda^{s} basalahan lai. Moengkŏ nan pangka bapadatŏlah babalèh-balèhan. Soedah itoe baharoelah oerang makan minoen, soedah itoe moengkŏ oerang nagari maăgiăh djamoe nan toen, adŏ nan badoeŏ saroemah adŏ nan batigŏ adŏ poelŏ nan labiăh; saratŏ mamliharŏkan baiă^{s}-baiă^{s} tampatnŏ makan minoennŏ dangan baiasi djŏ tabia langi^{s}-langi^{s}; makanannŏ diasŏ^{s} djŏ toedoeăng sadji dan dalama^{s} basŏlam. Nan pangka inda^{s} mananggoeăng lai, lain daripadŏ sahari djamoe akan lapèh sa-

dijnen het eet- en drinkgereedschap wordt goed in orde gehouden en het eten dicht gedekt met de daartoe dienende bladeren en kleedjes. De ontwerper is voor niets verantwoordelijk dan op den dag, dat de gasten uit elkander gaan. Gedurende zoo wat acht dagen gaan de gasten overal rond, of worden huis voor huis in de negeri onthaald; in iedere woning eet en drinkt men en slaat men van weerszijden toasten. Wanneer de gasten naar huis gaan, dan krijgt ieder nog een karèh-karèh of een olèng. De karèh-karèh is rijstemeel gebakken met olie; de olèng is hetzelfde maar dikker en omwikkeld met wit of gekleurd katoen.

Zoo worden die acht dagen doorgebracht. Maar wat het lastigste is bij dit onthaal, men kan zich onder het zitten niet bewegen, men moet doodstil blijven, al duurt het ook ongeveer een uur [een patana rekent men op zoo wat vijftien minuten] men moet het volhouden. Als men eens verschuiven wil, dan moet men dit eerst vragen aan zijn buurman; eten kan men niet naar hartelust; alleen de toppen van de vingers kunnen het eten langzaam naar den mond brengen. Veel gasten worden in die acht dagen mager. Zijn de acht dagen om, dan komen al de genoodigden weer op het plein bijeen, zonder dat er iemand achterblijft. Op dat plein heeft de ontwerper een hoeveelheid olèngs, vlaggen en geld in gereedheid en verdeelt dit onder de gasten; er zijn zoo wat twee duizend stuks olèngs, evenveel karèh-karèh en duizend vaandels en vlaggen. Wanneer al de gasten aanwezig zijn, dan worden de olèngs en karèh-karèh verdeeld; de voorname gasten krijgen hiervan of van de vaandels meer, maar van het geld evenveel; elk krijgt een koepang [zoowat 30 centen]. Die dag is het deel van den ontwerper alleen, de bewoners bemoeien er zich niet mee. Het feest is op dien dag afgeloopen; alle larashoofden gaan naar hun negeri terug; ieder naar zijn eigen woning en dan pas is de imam en katib deugdelijk aangesteld.

Als men de uitgaven voor dit feest berekent, dan zijn die voor hem, van wien het uitgaat, zoowat twee duizend, en voor de negeri zoowat honderd vijftig gulden per huisgezin.

miăng. Adŏlah kirŏ-kirŏ salapan hari lamŏnŏ djamoe nan toen diléga oerang atau dipahalè^{s}-kan oerang dalam nagari dari saboeah roemah kasaboeah roemah, dan tiŏ^{s}-tiŏ^{s} roemah itoe mambari makan minoen saratŏ bapadatŏ-padatŏ balèh-babalèh. Djŏkŏ^{s} djamoe nan toen katoeroen moengkŏ dibari karèh-karèh dan ŏlèng saboeah soerang. Adapoen karèh-karèh itoe barèh nan soedah djadi tapoeăng digorèng djŏ minja^{s}; ŏlèng ba^{s}-itoe djoeŏ tapi ŏlèng labiăh taba daripadŏ karèh-karèh dan batoengkoeih djŏ kain poetiăh atau tjè^{s} atau kasoembŏ.

Itoelah kadjŏ djamoe nan toen dalam salapan hari tiŏ^{s}-tiŏ^{s} roemah samŏ samiăng. Tapi adŏlah nan talabiăh soesah banai dalam hadat djamoe nan toen, doedoeă^{s} inda^{s} boeliăh ranjah, tatŏ^{s} samiăng; mesiki sampai ampè^{s} patana^{s} ditahan djoeŏ. Kŏ^{s} na^{s} bakisa-kisa doedoeă^{s} labiăh dahoeloe manjambah kapadŏ oerang nan samŏ-samŏ doedoeă^{s} toe, dan makan inda^{s} boeliăh sasoekŏ hati malainkan oedjoeăng djari samiăng nan manjoeo^{s} balambè^{s}-lambè^{s} banai. Kabanja^{s}-an diantarŏ djamoe nan toen dalam salapan hari toe djadi koeroeih. Pabilŏ lah sampai salapan hari baharoelah sadŏnŏ djamoe nan toen bahimpoen kamidan inda^{s} batingga-tingga. Dimidan nan toen nan pangka lah manjadiŏkan bara-bara ŏlèng dan mandéra-mandéra dan pitih akan diagiăh-agiăh andji^{s} djamoe nan toen; kirŏ-kirŏ doeŏ riboe boeah ŏlèng dan doeŏ riboe boeah karèh-karèh sariboe batang marawa dan alam-alam. Djŏkŏ^{s} djamoe soedah halia sadŏnŏ, moengkŏ diagiăh ŏlèng dan karèh-karèh; kŏ^{s} djamoe nan toen labiăh bangsŏnŏ banja^{s} dapè^{s} ŏlèng dan karèh-karèh atau marawa tatapi pitih ratŏ sakoepang soerang. Sahari nan toen lah nan bahagi nan pangka sandiri; inda^{s} oerang nagari tjampoea. Salasailah padjamoean, dihari nan sahari nan toen. Sakalian larèh poelang kanagarinŏ soerang-soerang; baharoelah sampŏrŏnŏ imam djŏ katib adŏnŏ. Djŏkŏ^{s} dikimat karoegian salamŏ badjamoe nan toen nan pangka kirŏ habih doeŏ riboe roepiah; nagari tiŏ^{s}-tiŏ^{s} roemah kirŏ-kirŏ tangah doeŏ ratoeih roepiah.

AANTEEKENINGEN.

Pahoeă^s ⇄ *pahoek*, dal, vallei (hier genomen in de beteekenis van afdeeling); hetzelfde woord beteekent te Fort-de-Kock: hakken, waarvoor men te Kota Gedang *pakoeă*^{s} zegt.

Bakèh ⇄ *bekas*, aan, voor, bij, naar (van personen sprekende). *Barikan djŏh soerè*^{s} *nangkŏ kŏ bakèh si Tai*^{s}; geef toch dezen brief aan Taib. *Kŏ*^{s} *bakèh oerang nan toen, maha banai mambali barang;* wat betreft bij dien man is het zeer duur koopen.

Inda^s ⇄ *indak*, de ontkenning.

Aloen ⇄ *baloen* ⇄ *beloem.*

Gadji, soort; *sagadji*, van dezelfde soort; de geheele soort, gelijk, even als; allen, alles. *Bagadji-gadji barang dipakan, tapi sadŏnŏ maha;* er zijn verschillende goederen op de markt, maar alle zijn duur. *Sagadji barèh dipasa habiăh dibali rang tjinŏ;* al de rijst op de markt is door de Chineezen opgekocht. *Sagadji samiăng koedŏ ampè*^{s} *ikoea nan dibali si Anoe tjakŏ;* de vier paarden, die Anoe straks gekocht heeft, zien er hetzelfde uit of zijn van dezelfde soort.

Panghoeloe andikŏ, het hoofd van één kampong.

Banai voor *benar.*

Sarapè^s ⇄ *sarapat*, de geheele vergadering, allen. *Lah sarapè*^{s}*-nŏ oerang mangatŏkan si Anoe djahè*^{s}; de geheele vergadering zeide dat Anoe een booswicht was. *Sadŏnŏ oerang nan dihimbau lah sarapè*^{s}*nŏ datang;* (al) de genoodigden zijn reeds gekomen.

Kini-kini, onmiddelijk; terstond.

Tŏ, gebruikelijk om iemand aan te moedigen; terugziende op hetgeen waarmee men bezig was.

Djimè^s ⇄ *djimat*, zie Wdb. von de Wall blz. 503. Hier gebruikt ook in de beteekenis van: in zijn geheel, alles, allen *Sadjimè*^{s} *djimè*^{s}*nŏ;* al wie er zijn, al wat er is; *Djimè*^{s} *kain awa*^{s} *basah dihoedjan;* mijn geheele kain is nat door den regen. *Lah djimè*^{s} *nasi tasandoeă*^{s}; al de rijst is opgeschept. *Sadjimè*^{s} *djimènŏ ajam dimakan moesang;* al de kippen zijn opgegeten door de moesangs.

Soeroei^s = *soeroet*, zie Wdb. Pijnappel blz. 36; ook: herhalen, nog eens doen, terug, bedaard, hersteld, beter; over het algemeen, een terugkeeren tot den vroegeren toestand. *Tjakŏ*^{s} *harilah na*^{s} *hoedjan; kirŏnŏ soeroei*^{s} *poelŏ panèh;*^{s} straks dreigde het te regenen, het schijnt dat het weer warm zal worden. *Kapatang hati hambŏ panèh banai bakèh si Anoe, kini lah soeroei*^{s} *samiăng hati dèn nan toen;* gisteren was ik erg boos op si Anoe, nu ben ik echter weer bedaard. *Lah soeroei*^{s} *toean dari Padang atau aloen?;* is mijnheer reeds terug van Padang of nog niet? *Si Anoe nan saki*^{s} *dahoeloe lah soeroei*^{s} *sanang kini;* Anoe, die vroeger ziek was, is weer hersteld.

Tjitjia = *tjitjir*, zie Wdb. Pijnappel blz. 117; ook: blijven, achterlaten. *Kapatang oerang badjalan badoeŏ barana*^{s}*; tangah djalan di tjitjiakannŏ ana*^{s}*nŏ;* gisteren was er iemand met zijn kind op weg; onderweg bleef zijn kind achter.

Djoeadah komt hier meer voor in de beteekenis van gebak.

Himbau, is roepen.

Djoearŏ = *djoeara*, zie Wdb. von de Wall blz. 491; ook een persoon, die bij feestelijke gelegenheden de zaken regelt; ceremoniemeester, kommissaris van orde.

Hatŏ^s = *hatap* of *atap*, ook gebruikt in de beteekenis van: regelen, iets met orde of regelmaat doen; opstapelen, vermeerderen. *Manimboen djalan hatŏ*^{s}*kan sakètè*^{s} *batoe;* als men den weg ophoogt, moet men de steenen wat geregeld leggen. *Djan di pahimpi*^{s} *himpi*^{s}*kan samiang soerè nan toen, hatŏ*^{s} *èlŏ*^{s}*-èlŏ;* ge moet die boeken zoo maar niet op elkander leggen, rangschik ze behoorlijk. *Ba*^{s}*a kian kŏmari samiăng talata*^{s} *makanan inda*^{s} *dihatŏ*^{s}*;* waarom is het eten hier en daar, (door elkander) geplaatst zonder orde.

Hariban van *riba*.

Kadjŏ voor *kerdja*.

Niniă^s*mama*^{s} of *inia*^{s}*mama*^{s} zijn de gezamelijke panghoeloe's.

Baipa en *babisan* van *ipar* en *bisan; ipar*, een zwager of zwagerin; *bisan* heeten mannen of vrouwen, wanneer de eerste met zusters, de laatsten met broers getrouwd zijn.

Samandŏ = *samanda*, in 't algemeen aangehuwelijkt; als familielid aangenomen. De man wordt *samandŏ* van de geheele familie der vrouw; hij die trouwt met een vrouw van een endere kampong wordt *samandŏ* van die kampong; de man en vrouw mogen niet tot dezelfde soekoe behooren. *Baˢa oerang bahalèˢ banai sikŏ. Laikoh oerang nan kasamandŏ. Laki-laki di Piliang nan toen nan kasamandŏ kakampoeăng si Koembang nang kŏ;* waarom heeft men hier zoo'n groot feest. Gaat er iemand trouwen? de man van Piliang (een kampong) ginds zal vermaagschapt worden met de kampong Koembang hier.

Ma iŏ = *mana io.*

Dangkatŏ = *dangkata* wordt gebezigd in de beteekenis van *djekalau;* ook wel om terug te wijzen op het gezegde van een vorigen spreker. *Sakali-kali djan ang pai kapamainan nan toen! Dangkatŏ baˢitoe pikiran angkoe indaˢ malah*; ge moocht volstrekt niet naar dat spel heengaan! Als u er zoo over denkt, dan ga ik maar niet. *Dangkatŏ tjakŏ poekoea tigŏ ang kabakadjŏ; kini a djalannŏ poekoea ampèˢ ang datang*; ge hebt straks gezegd om 3 uur te gaan werken, wat is de reden dat ge om 4 uur komt?

Kan in *kan baˢ nan toen banai*, is eene verkorting van *boekan.*

Atŏ = *hanjŏ.*

Kètèˢ = *kètèk*, klein, gering, weinig.

Dansanaˢ = *dansanak*, kinderen van dezelfde moeder.

Baïŏ baboekan; baroendoeăng bapapa; baïŏ bamŏlah, gebruikt men in de beteekenis van bespreken, overleggen, beraadslagen.

Takoeă = *tekoek*, insnijding, kerf, keep, zeer dikwijls gebruikt als kenteeken voor een bepaalde afspraak, overeenkomst, plan; hiervan *manakoeă*, bepalen, vaststellen. *Takiaˢ* is ook keep, kerf, maar voor een ander doel, b. v. om gom te verkrijgen. *Takŏˢ* wordt hier gebruikt in de beteekenis van: gissen, raden, op het oog iets doen, b. v. bij het planten de rechte lijn of rij maken. *Taki-taki*, waarvoor men hier ook *takŏ-takŏ* gebruikt, komt alleen voor in de beteekenis van raadsels. *Alah loeroeih banai takŏˢ oerang nang kŏ indaˢ hèrèng kèndèng* (zegt

men b. v. van iemand die aan 't planten is). Deze man blijft goed in de rij, (bakent de lijn goed af); hij gaat niet scheef; *Takŏ*[s] *taki-taki dèn di rang ndjatoh kabawah ditjari kaatèh.*" *A itoe?* (*Tŏlah hatŏ*[s] *nan tirih*)*;* raad mijn raadsel "het valt naar beneden en men zoekt het boven." Wat is dat? (Een lekkend dak.) *Batakoeă*[s]*-takoeă*[s] *goendiăng aboeă*[s] *si Anoe* (ook *batakiă*[s]*-takiă*[s])*;* het haar van Anoe is ongelijk geknipt. *Pabilŏ kadjadi pai ka Batoe Sangka elŏ*[s] *banai di takoeă*[s]*harinŏ;* wanneer we naar Batoe Sangkar mochten gaan, is het zeer goed den dag te bepalen.

Kŏkŏh, in orde brengen of maken, waken, bij de hand of gereed zijn, er goed of naar behooren uitzien. *Kŏ*[s] *kadjadi badjalan-djalan kŏkŏh-kŏkŏh baka;* als het lukt dat we gaan, brengt dan den voorraad in orde. *Kă*[s]*kama si Anoe bakŏkŏh banai roepŏnŏ!* waar gaat Anoe (die of die) heen, dat hij er zoo welgedaan, welgemoed uitziet. *Kŏkŏhkan banai medja nang kŏ karanŏ kadibarikan bakèh rang gadang;* zorg dat deze tafel er goed uitziet (maak deze tafel goed af), want ik wil ze aan voorname lui geven. *Toean lah nampa*[s] *bakŏkŏh atau aloen;* is mijnheer reeds bij de hand, of nog niet? *Salarian banai toeboeăh oerang nan toen, kŏkŏh banai taga*[s]*nŏ.* (*Salarian*, naar evenredigheid). Deze man heeft een regelmatigen lichaamsbouw; zijn houding is flink.

Manoekoea = *menoekoel*, komt ook voor in de beteekenis van: vermanen, verwijten. *Ba*[s]*a tiŏ*[s]*-tiŏ*[s] *hari kadjŏ ang salah samiăng*, *barapŏ kali banai ka dèn toekoea toekoeakan bakèh ang?* waarom is toch elken dag uw werk verkeerd, hoeveel keeren zal ik u daarover toch moeten beknorren? *Alah toean lah kanai toekoea awa*[s] *di si Anoe*, *karanŏ awa*[s] *di tŏlongnŏ*, *awa*[s]*-nŏ inda*[s] *tatŏlŏng;* ach, mijnheer, Anoe heeft me beknord; ik ben door hem geholpen geworden, en ik kon hem niet helpen. (Hij heeft mij een dienst bewezen en ik kon hem geen wederdienst doen).

Karéh-karéh = *keras-keras*, een soort van gebak, zoo geheeten omdat het hard lijkt. Het deeg er voor wordt in een

klapperdop met gaatjes gedaan, door kloppen loopt het in een pan met kokende olie.

Olèng een soort van gebak zooals het vorige, maar dikker; ook: waggelen van menschen, vaartuigen, enz. *Olèng banai padjalanan oerang nan toen; kakinŏ kètè*^{s}, *badannŏ gadang;* deze man heeft een waggelenden gang; zijn voeten zijn klein en zijn lichaam is groot. *Bidoea*^{s} *nan bakèh hambŏ manoempang olŏng banai karanŏ isinŏ inda*^{s} *bara;* de schuit waar ik medeging waggelde zeer, want zij was niet zwaar geladen.

Pŏ, verkorting van *apŏ-apŏ.*

Sadŏnŏ, alles, allen = *sadana.*

Idjin voor *izin.*

Tapian van *tepi;* is ook dikwijls de plaats of het plein voor genoegens gebruikt.

Sonsong, zie Wdb. Pijn. blz. 23; voor: „iemand achterna komen of inhalen" zegt men hier *mongadja(r)*, *malalah.* De laatste beteekenis wordt ook hier gebezigd; ook: tegengaan of inhalen, tegenspreken. *Katŏ si gadang djan disonsong;* wat grooten zeggen, moet men niet tegenspreken. *Wakatoe toean basa datang banja*^{s} *banai oerang manjonsong kabatŏh;* toen de resident kwam, gingen velen hem tot aan de grenzen te gemoet. *Oenggèh lajang-lajang pansonsong angin;* de vogel vliegt tegen den wind op.

Dima-dima = *dimana-mana.*

Goegoeăh = *goegoeh*, slaan, voornamelijk op muziekinstrumenten.

Babènta = *babèntar*, rondloopen, in de rondte gaan.

Bapadatŏ, een toespraak houden, een toast drinken.

Bapalangai, gestreept.

Koentjang = *goentjang.*

Giriă^{s}*-giriă*^{s} = *girik-girik*, een soort van vijzeltje, waarin de oudjes hun sirih fijn maken; gemaakt van dunne bamboe of ook wel van ijzer.

Djamba = *djamba*$_{r}^{l}$, portie, hoeveelheid eten voor een zeker

aantal personen. *Oerang mandjamba* is hij, die het eten klaar zet, wat steeds met stilzwijgen gepaard gaat. Iemand, die in een gezelschap liever toehoort dan meespreekt, noemt men ook *mandjaba*. *Lai ba*ᵴ *a datoea*ᵴ *Anoe dimoekŏ oerang banja*ᵴ*? Boenjinŏ na tŏ iŏ mandjaba samiăng;* hoe is Anoe toch in groot gezelschap? Men zegt dat hij steeds stilzwijgt.

Hèrèng en gèndèng beteekenen beide: scheef, ongelijk, te veel vóór- of achteruit, niet in de rij, ongeregeld; enz. *Hèrèng-gèndèng* wordt doorgaans samengebruikt als versterking van bovenstaande. *Oerang doedoeă*ᵴ *ditèh koedŏ nan toen lah tahèrèng;* die man zit scheef op zijn paard. *Oerang nan bakatŏ-katŏ nan toen lah bagèndèngan roepŏnŏ;* de man die daar spreekt schijnt de zaken te verdraaien.

Baiasi = *berhiasi.*

*Dalama*ᵴ wordt hier meestal gebezigd voor *toedoeng idang.*

Léga = *légar*, in de rondte loopen, rondwandelen, ook in processie rondgaan. (Snel ronddraaien is hier *babèlèng*). *Koedŏ nan toen moelŏ diratja*ᵴ *baléga-léga samiang;* als men dit paard wil bestijgen, doet het niets dan ronddraaien. *Kapatang oerang nan toen lah malégari doeŏ nagari;* gisteren zijn die menschen twee plaatsen rondgewandeld. *Kini hari panèh bunai, sadŏnŏ sia*ᵴ *badjalan malegari nagari djŏ rati*ᵴ*;* dezen dag is het zeer heet; al de geloovigen zullen in processie rondgaan, den naam van God uitroepende.

*Sia*ᵴ zegt men voor de vrome gemeente, de geloovigen; zoo noemt men de ongoddienstigen *balalan.*

*Andji*ᵴ komt in beteekenis overeen met *oentoek.*

Marawa, *marawal*, vaandel; men heeft ook nog *kalimantang* voor een soort van langen wimpel van wit doek gemaakt.

